

บทที่ 4

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรมที่มีความเชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จำนวน 15 ท่าน โดยผู้ศึกษาเสนอผลการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 รายชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มประชากรผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

ส่วนที่ 3 อภิปรายผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 รายชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มประชากรผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาทัศนคติของกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษารวมทั้งสิ้น จำนวน 15 ท่าน โดยแยกออกเป็น ชาย 11 ท่าน หญิง 4 ท่าน โดยมีรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ปรากฏตามตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1

รายชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มประชากรผู้ให้สัมภาษณ์

กรณีสัมภาษณ์	การศึกษา	ตำแหน่ง	ประสบการณ์การทำงาน
1. ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์	ปริญญาเอก ด้านกฎหมาย มหาวิทยาลัย สแตนฟอร์ด	รองปลัดกระทรวง ยุติธรรม	- คณะกรรมการอิสระ เพื่อความสมานฉันท์ แห่งชาติ (กอส.)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กรณีสัมภาระ	การศึกษา	ตำแหน่ง	ประสบการณ์การทำงาน
2. นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ	ปริญญาโท ด้านกฎหมาย ประเทศ สหรัฐอเมริกา	รองปลัดกระทรวง ยุติธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - ประธานคณะที่ ปรึกษาประสานงาน ด้านกระบวนการ ยุติธรรมสำหรับ กอ.รมน.ภาค 4 - ประธาน คณะอนุกรรมการ พัฒนาและ ประสานงาน กระบวนการยุติธรรม ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้
3. นายวีระยุทธ สุขเจริญ	ปริญญาโท ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	ผู้ตรวจราชการ กระทรวงยุติธรรม / รองผู้อำนวยการศูนย์ อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดน ภาคใต้ (ด้านอำนวย ความเป็นธรรม)	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าทีมปฏิบัติการ ข่าวประจำพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ - ปฏิบัติงานและจัดทำ ยุทธศาสตร์ร่วมกับ กอ.สสส.จชต. และ กสชต.
4. พลตรีจำลอง คุณสงค์	โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า	รองผู้บัญชาการ กองบัญชาการผสม พลเรือน ตำรวจ ทหาร	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้บัญชาการหน่วย เฉพาะกิจที่ 2 - ปฏิบัติการพิเศษ ประเทศมาเลเซีย

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กรณีสัมภาระ	การศึกษา	ตำแหน่ง	ประสบการณ์ การทำงาน
5. นางจิราพร บุณนาค	ปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต	อดีตรองเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) - กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธีสภาความมั่นคงแห่งชาติ - ประธานคณะอนุกรรมการจัดทำรายงานและศึกษาสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กรณีสัมภาระณ์	การศึกษา	ตำแหน่ง	ประสบการณ์การทำงาน
6. นายสมเกียรติ บุญชู	ปริญญาโท สาขาวิชารัฐ ประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย มะนิลา ประเทศ ฟิลิปปินส์	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ยุทธศาสตร์ความ มั่นคง สำนักงานสภาพความ มั่นคงแห่งชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - งานการเสนอแนะนโยบายและการสร้างเวทีการมีส่วนร่วมกับผู้นำศาสนาและภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ - อนุกรรมการจัดทำรายงานและศึกษาสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ - สถานิติบัญญัติแห่งชาติ
7. รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม	ปริญญาเอก สาขาวิชา ตะวันออกกลาง ศึกษา Aligarh Muslim University ประเทศอินเดีย	รองศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - ประธานคณะกรรมการติดตามปฏิบัติราชการในพื้นที่สงขลา สตูล ตรัง พัทลุง ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สำนักนายกรัฐมนตรี - กรรมการตัดสินคดีกวีหรือเซะ ตากใบ

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กรณีสัมภาระณ์	การศึกษา	ตำแหน่ง	ประสบการณ์ การทำงาน
8. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ	ปริญญาเอก The School of Social Service Administration	รองศาสตราจารย์ ประจำคณะสังคม สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	- โครงการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ โดย หน่วยงานใน กระทรวงยุติธรรมใน 3 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ - โครงการปริญญาโท หลักสูตรสังคม สงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต ที่ จังหวัดนราธิวาส
9. รองศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์ทิพย์ กาญจนจิตรา สายสุนทร	ปริญญาเอก สาขาวิชา กฎหมายระหว่าง ประเทศ Robert Schuman University	รองศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	- ช่วยงาน สมช. หรือ กอส. - ทำงานวิจัยเกี่ยวกับ สื่อเพื่อสิทธิมนุษยชน พ.ศ.2548
10. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตติยา สาละ	ปริญญาเอก สาขาวิชา วรรณคดีมลายู Universiti Kebangsaan Malaysia	รองศาสตราจารย์ ประจำคณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ	- คณะกรรมการอิสระ เพื่อความสมานฉันท์ แห่งชาติ (กอส.)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กรณีสัมภาระณ์	การศึกษา	ตำแหน่ง	ประสบการณ์ การทำงาน
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยะ กิจถาวร	ปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสน ศาสตร์ สถาบัน บัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์	คณบดี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขล นครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี	- คณะกรรมการอิสระ เพื่อความสมานฉันท์ แห่งชาติ (กอส.) - ผู้อำนวยการชุดโครง การวิจัยปัญหาสาม จังหวัดชายแดน ภาคใต้ โดยการ สนับสนุนของ สำนักงานคณะกรรมการ การวิจัยแห่งชาติ
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เชื้ออำนาจ	ปริญญาเอก สาขาวิชา สหวิทยาการ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาสังคม วิทยาและ มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- ผู้ทรงคุณวุฒิ ใน คณะกรรมการ นโยบายและประสาน งานยุติธรรมจังหวัด ชายแดนภาคใต้ คณะกรรมการพัฒนา การบริหารงาน ยุติธรรมแห่งชาติ (ตามคำสั่ง คณะกรรมการพัฒนา การบริหารงาน ยุติธรรมแห่งชาติ ที่ 1/2550 ลงวันที่ 27 ก.พ. 2550)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กรณีสัมภาระณ์	การศึกษา	ตำแหน่ง	ประสบการณ์การทำงาน
13. นายอัสหมัดสมบุญ บัวหลวง	ปริญญาโท สาขาวิชาการ ศึกษาต่อเนื่อง (Extension Education) มหาวิทยาลัย เกษตร ประเทศ มาเลเซีย	นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลปยุต อำเภอ เมือง จังหวัดปัตตานี	- คณะกรรมการอิสระ เพื่อความสมานฉันท์ แห่งชาติ (กอส.) - ประธานโครงการ พัฒนาประชาธิปไตย ในชุมชนมุสลิม
14. นายกิจจา อาลีอิสเฮาะ	ปริญญาตรี นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง	รองเลขาธิการฝ่าย บริหาร ศูนย์ทนายความมุสลิม	- ศูนย์นิติธรรม สมานฉันท์ 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้
15. นายสมเกียรติ จันทร์สีมา	ปริญญาตรี สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	ผู้จัดการโครงการ จัดการข้อมูลเพื่อการ เฝ้าระวังสถานการณ์ ความไม่สงบจังหวัด ชายแดนภาคใต้	- บรรณาธิการศูนย์ ข่าวอิสรา - อนุกรรมการจัดทำ รายงานและศึกษา สถานการณ์ความไม่ สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ สถานิติบัญญัติ แห่งชาติ

จากตารางที่ 4.1 พบว่ากลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีการศึกษาสูงในระดับปริญญาเอก และปริญญาโท ในด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เป็นส่วนใหญ่ และเป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งในและนอกพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความรู้

ความสามารถและมีความชำนาญเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และมีความเข้าใจ เป็นอย่างดีต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเป็นข้าราชการระดับ ผู้บริหารระดับสูงที่มีส่วนผลักดันนโยบายและยุทธศาสตร์ นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาทั้ง จากส่วนกลางและในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมไปถึงนักการเมืองท้องถิ่น ผู้สื่อข่าวและ ทนายความ ที่ยึดแนวทางปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และเป็นที่ยอมรับใน สังคม ดังนั้น จึงเป็นผู้ที่สามารถแสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างลึกซึ้งและ ครอบคลุมตรงตามประเด็นคำถามที่ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยแบบ สัมภาษณ์ ผลการศึกษาในครั้งนี้จึงมีความครบถ้วนสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้ศึกษา ต้องการศึกษเป็นอย่างดี

ส่วนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้” ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยวิธีการสัมภาษณ์ด้วยตนเองตามข้อ คำถามในประเด็นต่าง ๆ ตามแบบสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษา ทัศนะของกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 15 ท่าน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตอบประเด็น คำถามอย่างครบถ้วนในทุกประเด็นคำถาม ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการสรุปทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ ออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. ทัศนะต่อรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้
3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใน 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้

ลำดับแรกของการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อแสวงหาข้อสรุปในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องทราบถึงความเข้าใจต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อพิสูจน์ให้ เป็นที่ประจักษ์ว่ากลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษานั้น มีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการหยิบยก

มากล่าวถึงกันมากในสังคมไทยในปัจจุบัน และบางครั้งคำว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้ถูกหยิบยกมาใช้ในสถานการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับความจริง ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการนำมาประกอบการวิเคราะห์ เชื่อมโยงกับการศึกษา และแสวงหาข้อสรุปในเรื่องรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาทุกท่าน เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยผลการสัมภาษณ์ปรากฏรายละเอียดตามตารางที่ 4.2 ดังนี้

ตารางที่ 4.2

ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
1	<p>Restorative Justice หมายถึง ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งอาจนำไปใช้ได้หลายบริบท เช่น ในชุมชน ในโรงเรียน ซึ่งแม้ไม่ใช่เรื่องของกระบวนการยุติธรรมก็สามารถนำไปใช้ได้</p> <p>คำว่า Restoration นั้นหมายถึง การฟื้นฟู ปฏิสังขรณ์ การสังเคราะห์ แต่สาเหตุที่เลือกใช้ คำว่า สมานฉันท์ ก็เนื่องจากว่า การสมานคือการเข้ามาคืนดีกันดั้งเดิม ฉันทคือความพอใจ พอรวมเข้าด้วยกันก็จะหมายความว่า กระบวนการนี้นำไปสู่การคืนดีกันทุกฝ่าย เป็นผลสุดท้ายของการฟื้นฟูความสัมพันธ์</p> <p>โดยมีหลักการสำคัญ คือ เมื่อเกิดการกระทำผิดขึ้นแล้วนั้น แทนที่จะนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษในแง่ของการแก้แค้นทดแทน ก็เปลี่ยนมาเป็นการให้โอกาสผู้กระทำผิด โดยผู้เสียหายก็จะมาแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น ฝ่ายผู้กระทำผิดก็จะรับฟังเพื่อให้เกิดการสำนึกผิดในการกระทำของตน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในการหาทางออกร่วมกัน ถือเป็น การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายร่วมกันอย่างเหมาะสมให้กลับมามีคืนดีกันดั้งเดิม</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
1 (ต่อ)	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เน้นให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด เพราะแนวคิดเดิมจะไม่มีการรับฟังผู้เสียหายเลย รัฐก็นำผู้กระทำผิดมาลงโทษ เพราะการลงโทษคือหัวใจของกฎหมายอาญา เพื่อให้เกิดการหลาบจำ และไม่กระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้นผู้เสียหายก็ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะอยู่นอกกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเลย กระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องของรัฐที่จะลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อจะรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐเอาไว้ ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงยกฐานะของผู้เสียหาย ให้ความสำคัญผู้เสียหายเป็นหลัก โดยจะต้องได้รับการยินยอมจากผู้เสียหายด้วย จึงจะสามารถกำหนดได้ว่า ผู้กระทำผิดจะต้องทำอะไรเพื่อเป็นการชดเชย ผู้เสียหายจึงจะเกิดความพอใจ แต่ถ้าผู้เสียหายต้องการให้มีการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเดียวก็ไม่สามารถใช้กระบวนการนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายก็ไม่อาจจะทราบได้ว่า ตนเองมีสิทธิอะไร หรือสิ่งใดที่ดีที่สุดสำหรับตน ดังนั้น จึงต้องมีวิธีในการบอกกล่าวและโน้มน้าวว่ายังมีวิธีอื่นที่ดีกว่าการลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งจะเกิดผลดีทั้งต่อตนเอง และต่อสังคม เพราะฉะนั้น คำว่า ขึ้นอยู่กับผู้เสียหาย ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้เสียหายต้องการอย่างไรแล้วทำตามนั้นก็จะจบ แต่เป็นการแสดงให้เข้าใจว่า ทางเลือกแต่ละด้านมีผลดี ผลเสียต่างกันอย่างไร โดยทั้งหมดให้ผู้เสียหายเป็นผู้ตัดสินใจ</p> <p>โดยทั้งหมดก็ต้องพิจารณาว่ารูปแบบของความผิดนั้นมีความเหมาะสมที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้หรือไม่ หากใช้แล้วจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมหรือไม่ หากเกิดผลกระทบก็ไม่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการนี้ได้ และถ้าเป็นความผิดซึ่งยอมความกันไม่ได้ ก็จะต้องให้ผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาประเมินผลกระทบ จึงไม่ควรนำไปใช้อย่างพล่าเพลือในกระบวนการก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อป้องกันการเข้าใจว่ากระทำ ความผิดแล้วลอยนวล ไม่โดนลงโทษ สามารถตกลงกันได้ได้ง่าย ๆ</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาระที่	ทัศนนะของผู้ให้สัมภาระ
2	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวคิดในการสร้างกระบวนการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมโดยมุ่งสู่เป้าหมายของการทำให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดเกิดความกลมเกลียว โดยให้เหยื่อหรือผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ผู้กระทำผิดเกิดความสำนึกผิด และชุมชนมีความรับผิดชอบในการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิด ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ ไม่ต้องการลงโทษผู้กระทำผิดแต่มุ่งเยียวยาสัมพันธภาพที่สูญเสียไประหว่างเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน</p>
3	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นเครื่องมือในการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยอาศัยช่องทางตามกฎหมายที่เอื้ออำนวยให้สามารถกระทำได้ ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อมีความขัดแย้งหรือคดีความระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลต่อรัฐ หรือบุคคลต่อองค์กรต่าง ๆ หากดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักก็จะมีกระบวนการและขั้นตอนที่ยุ่งยาก สิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่ายของคู่กรณี และหรืองบประมาณของทางราชการจำนวนมากในการต่อสู้คดีและการดำเนินคดีของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตามแต่กรณี ดังนั้น หากมีทางเลือกที่ดีกว่า โดยเฉพาะเน้นที่ความประหยัด ลดขั้นตอน มีประสิทธิภาพ และสามารถลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยการสมานฉันท์หรือสันติวิธี และเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้ได้รับผลกระทบและสังคมที่เกิดเหตุ นั้น ก็จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อคู่กรณี เป็นการชดเชยความเสียหายแก่คู่กรณี ให้อภัยต่อผู้กระทำผิด และให้โอกาสผู้กระทำผิดในการแสดงความสำนึกผิด และกลับตนเป็นคนดี โดยนำวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนมาใช้ ในการนี้จึงถือว่า กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเป็นกระบวนการที่สำคัญและเป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมของไทย</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
4	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการสร้างวัฒนธรรมด้วยการอบรมสร้างความเข้าใจต่อผู้ปฏิบัติงานให้มีทัศนคติที่เป็นกลางต่อผู้กระทำผิดหรือผู้ต้องหา โดยผู้ปฏิบัติงานไม่ควรอคติ มีอารมณ์เอนเอียงไปในทางที่จะให้ร้ายต่อผู้ถูกกล่าวหา แม้ว่าสภาพสังคมหรือภาพที่ปรากฏมักจะทำให้เป็นเช่นนั้น และหากกระบวนการยุติธรรมมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อประชาชนทั่วไป ความรู้สึกในเชิงสมานฉันท์ก็จะเกิดขึ้นเอง อันจะได้มาซึ่งความร่วมมือ ร่วมใจจากผู้ที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าญาติพี่น้องจะกลายเป็นผู้ต้องหาก็ตาม</p>
5	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีลักษณะ ลดความรุนแรง บรรเทาความเสียหายฟื้นฟูสัมพันธภาพหรือเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง ด้วยการคำนึงถึงคู่กรณีที่ได้รับ ความเสียหาย และชุมชนได้รับผลกระทบเป็นศูนย์กลาง โดยใช้เวทีการประชุมเชิงสมานฉันท์และคนกลางซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเป็นกลไกสร้างความตระหนักต่อความขัดแย้งหรือความเสียหาย เยียวยาความเสียหายทั้งทางร่างกาย ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์</p> <p>ขั้นตอนการสร้างกระบวนการนี้ สิ่งสำคัญคือ ต้องมีรากฐานมาจากความต้องการของชุมชนเอง มิใช่ถูกจัดตั้งโดยภาครัฐ ภาครัฐควรเป็นเพียงแค่ผู้สนับสนุนให้เกิดเวทีการพูดคุยกันในชุมชน มิใช่เป็นผู้กำหนดให้มีการจัดเวทีแต่อย่างใด สิ่งที่ได้้อาจออกมาในรูปของงานวิจัยชุมชน โดยอาศัยพลังวัฒนธรรม 5 ด้าน ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ครูสอนศาสนา กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนไปในทิศทางที่เป็นความต้องการของชุมชนเอง เป็นจุดแข็ง เป็นพลังที่จะแก้ไขปัญหาในชุมชน ตลอดจนพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าต่อไป</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
6	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการสร้างความเป็นธรรมที่อยู่ในกรอบของกฎหมาย โดยนำมิติทางวัฒนธรรมและสังคมในแต่ละพื้นที่มาเป็นฐานในการกำหนดรูปแบบหรือกลไกที่สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าความเดือดร้อนหรือการหาที่พึ่งทางกฎหมายจะได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรม โดยกระบวนการสามารถดำเนินการหรือขับเคลื่อนโดยชุมชน หรือองค์กรนอกภาครัฐก็ย่อมทำได้ มีชุดผู้ติดตามในเชิงป้องกันความขัดแย้งที่อาจนำไปสู่การก่อคดีความ การประนีประนอมข้อขัดแย้ง</p> <p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ทั้งในแง่ของการลดคดีความสู่การพิจารณาของศาลและเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมของประเทศ</p>
7	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การดำเนินคดีทำให้เกิดความยุติธรรมในภาคปฏิบัติ การมุ่งสู่สันติโดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนในทุกด้าน การร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการที่เน้นความเข้าใจ ความปรองดอง และช่องทางให้คนในพื้นที่ได้แสดงออกได้พูดความจริงโดยปราศจากการข่มขู่การปองร้าย</p> <p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกุญแจดอกสำคัญในการคลี่คลายปัญหาความรุนแรงในภาคใต้อย่างสันติ ดังนั้นรัฐจะต้องให้โอกาสประชาชนได้พูดความจริงทำให้เกิดขึ้นโดยไม่ระแวงความหวังดีของประชาชน</p> <p>กระบวนการยุติธรรมไทยถูกวิพากษ์วิจารณ์จากต่างประเทศเพราะผู้มีความผิดสำคัญถูกลงโทษแค่เพียงถูกย้ายจากตำแหน่งสำคัญไปสู่ตำแหน่งไม่สำคัญเท่านั้น แต่ไม่มีบทลงโทษใด ๆ ที่แน่ชัดให้เป็นความจริงใจในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นในกรณีที่ชาวบ้านถูกทำร้าย หรือถูกสอบสวนด้วยวิธีทรมานโดยปราศจากหลักฐานจะต้องหมดไป ถ้าทำอย่างนี้ได้กระบวนการยุติธรรมจะได้รับการยอมรับและเป็นที่ยิ่งของประชาชนได้</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาระที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาระ
8	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง ระบบงานยุติธรรมที่ให้ ความสำคัญต่อการอธิบายความเป็นธรรมให้กับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ปัญหาอาชญากรรม กล่าวคือ ปัญหาการกระทำผิดทางอาญาหรือ อาชญากรรมนั้นมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของบุคคลและ สถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมอย่างน้อย ได้แก่ ผู้เสียหายหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ของอาชญากรรมหรือการกระทำผิดต่าง ๆ ผู้กระทำผิดหรือตัวอาชญากรเองก็ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบในชีวิตและความเป็นอยู่ของตนอันสืบเนื่องจากการ กระทำความผิดของตนเอง นอกจากนี้ยังรวมถึงสถานการณ์และองค์กรต่าง ๆ ในสังคมเป็นต้นว่าครอบครัวและชุมชนในฐานะเป็นผู้เสียหาย ซึ่งอาจจะเป็นทั้ง โดยตรงและโดยอ้อมอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้กระทำผิด</p> <p>ในการอำนวยความสะดวกเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรม ในเชิงสมานฉันท์นั้น หมายถึงว่า ให้ทุกฝ่ายต่างได้รับความเป็นธรรมตามความ เหมาะสมและสมควรที่จะได้เป็น ผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยาจากความ เสียหาย ผู้กระทำผิด สังคมและชุมชนในฐานะเป็นผู้เสียหายทั้งทางตรงและ ทางอ้อมได้รับการคุ้มครองและเยียวยา ทั้งนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกัน ต่อไปในชุมชนและสังคมได้โดยความสงบสุข</p> <p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรม ไทยในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในระบบงานยุติธรรมปัจจุบันที่มีผลทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในปัญหา อาชญากรรมต่างเกิดความรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริงจากระบบ</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนนะของผู้ให้สัมภาษณ์
9	กระบวนการยุติธรรม หมายถึง กระบวนการที่ให้ความเป็นธรรมเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างกัน ดังนั้น เมื่อคำนึงถึงแนวคิดสมานฉันท์เพิ่มเข้าไปนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็ย่อมที่จะประณีตในการสร้างความเป็นธรรมทั้งทางกฎหมาย และทางสังคมให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับการเยียวยาผู้เสียหาย ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความปรองดองกัน สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้ต่อไป
10	ความสมานฉันท์ คือ ความยุติธรรม ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงหมายถึงกระบวนการยุติธรรมที่ยุติธรรม ให้ความเป็นธรรมต่อมนุษย์ทุกคนได้ โดยไม่เลือกชั้น วรรณะ เชื้อชาติและศาสนา เมื่อมีการตัดสินหรือสิ้นสุดคดีความแล้ว คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะได้รับผลที่ถูกต้องตามผลการปฏิบัติ (การกระทำ) ที่ผ่านมา น่าจะทำให้คนไทยโดยรวมมีปัญหาน้อยลง
11	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกบนฐานจารีต กฎเกณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับบริบท วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน เป็นกระบวนการที่คลี่คลาย ยุติความขัดแย้งในระดับชุมชน
12	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีลักษณะเป็นทั้งปรัชญา แนวคิด และกระบวนการปฏิบัติในการจัดการความขัดแย้ง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และอาชญากรรม ด้วยการสลาย ลดความรุนแรง บรรเทาความเสียหาย ฟื้นฟูสัมพันธภาพ หรือเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง ด้วยการคำนึงถึงคู่กรณีที่ได้รับ ความเสียหาย และชุมชนได้รับผลกระทบเป็นศูนย์กลาง และสร้างความรู้สึกลำนี้กรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้นให้แก่คู่กรณีที่เป็นฝ่ายกระทำ โดยใช้เวทีการประชุมเชิงสมานฉันท์และคนกลางซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเป็นกลไกสร้างความตระหนักต่อความขัดแย้งหรือความเสียหาย เยียวยาความเสียหาย ทั้งทางร่างกายทรัพย์สินและความสัมพันธ์ รวมทั้งสร้างแผนความรับผิดชอบหรือข้อตกลงเชิงป้องกันที่เป็นไปได้อันนำไปสู่ผลลัพธ์แห่งความสมานฉันท์ของสังคม

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาระที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
12 (ต่อ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ช่วยลดความรุนแรงจากการใช้กระบวนการยุติธรรมหลักบางประการ เช่น ความรุนแรงที่เกิดจากกระบวนการทศน์แบบแก้แค้นทดแทนของกระบวนการยุติธรรมหลักที่มุ่งลงโทษต่อผู้กระทำผิดโดยละเอียดที่จะคำนึงถึงความเสียหายและการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม 2. ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องที่ขาดหายไปจากวิธีคิดของระบบยุติธรรมหลัก ได้แกเหยื่ออาชญากรรม และชุมชน ได้มีบทบาท มีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมในการจัดการปัญหาอาชญากรรมหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แทนที่จะให้ความสำคัญแก่ผู้กระทำผิด และเจ้าพนักงานวิชาชีพของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพียงฝ่ายเดียวเช่นที่เป็นมา 3. มีทางเลือกในการเข้าถึงความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นทางเลือกที่ตั้งอยู่บนกระบวนการที่นำพาสังคมไปสู่สันติภาพและความสมานฉันท์ 4. ลดความแออัดคับคั่งของกระบวนการยุติธรรม ทั้งในมิติของการมีวิธีการจัดการความขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ เพิ่มขึ้นทำให้ไม่ขยายวงกว้างกลายเป็นอาชญากรรมหรือการกระทำผิดในที่สุด และในมิติของการผันคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักในทุกขั้นตอนกระบวนการ 5. เป็นมาตรการเสริมการป้องกันอาชญากรรมในสังคม อันเป็นการพัฒนาระบบยุติธรรมเชิงรุกแทนการตั้งรับที่ปลายทางของปัญหา 6. เป็นมาตรการที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาระบบยุติธรรมของนานาชาติ และมาตรฐานสากล
13	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง ขั้นตอนการพูดคุย เจรจา ตกลง อະลุ่มออล่วย เปิดโอกาสให้แก้ไขข้อผิดพลาดของแต่ละฝ่าย การหันหน้าเข้าหากันและกัน การใช้พลังความเป็นผู้อาวุโส ภูมิปัญญาของชุมชนตลอดจนความดีงามและบารมีของบุคคลที่ต้องการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้จบลงด้วยการเจรจา และมีการใช้กฎหมายของบ้านเมืองให้น้อยที่สุด</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
14	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึงการไกล่เกลี่ยเชิงคดีเพื่อยุติหรือระงับข้อพิพาทในคดี การไกล่เกลี่ยนี้เป็นรูปแบบหนึ่งที่ระบบศาลยุติธรรมได้นำมาใช้ในปัจจุบันจะมีผลเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะข้อมูลหาที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดที่ยอมได้เท่านั้น หรือความผิดบางฐานแม้กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดที่ยอมความไม่ได้ แต่ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินคดีเองก็สามารถนำสู่การไกล่เกลี่ยได้เช่นกัน ระบบการไกล่เกลี่ยของศาลไทยที่นำมาใช้ในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ความสามารถอยู่กันในสังคมหรือทำธุรกิจร่วมกันได้อีกต่อไป ไม่ต้องเสียเวลาในการดำเนินคดี และประการสุดท้ายไม่ต้องมีคดีรอกศาล อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในชั้นศาลยุติธรรม เพื่อให้ความสมานฉันท์ ลดทิวฐิ เพื่อนำไปสู่ความปรองดองกัน</p> <p>การนำระบบไกล่เกลี่ยเพื่อที่จะให้กระบวนการยุติธรรมมีความสมานฉันท์อย่างสมบูรณ์แบบได้ ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องมีความเป็นกลางเที่ยงธรรม</p>
15	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อยู่บนฐานคิดของแนวทางสันติวิธีและการไม่ใช้ความรุนแรง (Non-Violence) เพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อการสร้างความสงบสุขของสมาชิกของสังคมอย่างมีส่วนร่วมและคำนึงถึงทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยไม่แยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกไป ขณะเดียวกันก็เน้นย้ำถึงความรับผิดชอบของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ต่อเหยื่อ เพื่อให้เกิดการเยียวยาและนำไปสู่การปรองดองในที่สุด</p> <p>ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาการใช้สันติวิธีและกระบวนการยุติธรรมเพื่อขจัดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรมในสังคม</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
15 (ต่อ)	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของกลไกภาคประชาชน โดยสนับสนุนให้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาระบบและการอำนวยความสะดวกงานยุติธรรมชุมชน รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ ซึ่งในระยะยาวนอกจากจะช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถร่วมดูแลสังคมได้แล้ว ยังเป็นวางรากฐานในการสร้างความเชื่อมั่นและสร้างความไว้วางใจที่ประชาชนมีต่อภาครัฐได้อย่างยั่งยืนด้วย</p> <p>แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างแนวคิดกระบวนการยุติธรรมในกระบวนการที่แบบเก่าอย่างสิ้นเชิง โดยกระบวนการยุติธรรมในกระบวนการที่เดิมนั้นแยกผิด-ถูก ชาว-ดำ หรือกระทั่งโดดเดี่ยวผู้กระทำผิดออกจากสังคม เป็นการใช้ความรุนแรงตอบโต้ความรุนแรงในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน เพื่อเป็นการบังคับให้ผู้กระทำผิด รวมทั้งสังคมเกิดความเกรงกลัวและหลบจำ ซึ่งในบางครั้งบางกรณีถือเป็นการตอกย้ำการกระทำผิดนั้น หรือเป็นการสนับสนุนให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงในแก้ไขปัญหา</p> <p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความสำคัญมากสำหรับกระบวนการยุติธรรมของเมืองไทย โดยเฉพาะในฐานะที่เป็นกลไกการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ในขณะเดียวกันก็มุ่งสร้างความสมานฉันท์อยู่ร่วมกันในสังคม โดยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันตกอยู่ในภาวะที่ถูกแยกส่วนและเกิดความแปลกแยกไปทั่วทั้งสังคม โดยเฉพาะในกรณีปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งนับวันเป็นพื้นที่ที่บ่มเพาะความเกลียดชังของสังคมที่มีต่อคนในพื้นที่ 3 จังหวัด</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนนะของผู้ให้สัมภาษณ์
15 (ต่อ)	ขณะเดียวกันเหยื่อหรือผู้ได้รับผลจากเหตุความรุนแรง รวมถึงผู้ก่อเหตุ จำเป็นต้องได้รับการดูแลเยียวยา และปรับสภาพเพื่อให้พวกเขาสามารถกลับเข้าสู่สังคมใหญ่ได้โดยไม่เป็นปมเงื่อนของการก่อเหตุความรุนแรงครั้งใหม่ ซึ่งในกรณีนี้จำเป็นต้องใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาช่วยลดเงื่อนไขความรุนแรงและสร้างเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติสุข

จากตารางที่ 4.2 เป็นการศึกษาถึงความเข้าใจเกี่ยวกับการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผลการศึกษาพบว่าประชากรผู้ให้สัมภาษณ์มีความเข้าใจดีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่พยายามลดความขัดแย้ง เน้นการเยียวยาฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย รวมทั้งชุมชน โดยให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหา ผู้กระทำผิดได้รับโอกาสในการปรับปรุงตัวและชดเชยแก่ผู้เสียหาย ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาทางด้านจิตใจและการชดใช้จากผู้กระทำผิด ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทั้งผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสุดท้ายคือ ความสัมพันธ์อันดีที่จะทำให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันในสังคมได้ต่อไป

โดยสามารถสรุปข้อเหมือนและข้อต่างจากการสัมภาษณ์ในประเด็นที่ 1 ได้ดังตารางที่ 4.3 ดังนี้

ตารางที่ 4.3

ข้อเหมือนและข้อต่างจากการสัมภาษณ์ในประเด็นที่ 1
ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ข้อเหมือนและ ข้อต่าง	ประเด็นจากการสัมภาษณ์
ข้อเหมือน	<p>ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านสามารถอธิบายความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อย่างถูกต้อง ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นเครื่องมือในการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ ลดความรุนแรง บรรเทาความเสียหายฟื้นฟูสัมพันธภาพ ทุกฝ่ายต่างได้รับความเป็นธรรมตามความเหมาะสมและสมควรที่จะได้เป็น ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาจากความเสียหายผู้กระทำผิด สังคมและชุมชนในฐานะเป็นผู้เสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมได้รับการคุ้มครองและเยียวยา ทั้งนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันต่อไปในชุมชนและสังคมได้โดยความสงบสุข</p> <p>สำหรับทัศนะในเรื่องแนวคิดและหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่ต้องการลงโทษผู้กระทำผิดแต่มุ่งเยียวยาสัมพันธภาพที่สูญเสียไประหว่างเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความแตกต่างไปจากกระบวนการตัดสินแบบเก่าของกระบวนการยุติธรรม</p> <p>โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ ก็คือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะช่วยลดความรุนแรงจากการใช้กระบวนการยุติธรรมหลักที่เน้นการแก้แค้นทดแทน โดยที่มีทางเลือกในการเข้าถึงความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางสังคมเพิ่มขึ้น ซึ่งจะนำพาสังคมไปสู่สันติภาพและความสมานฉันท์นอกจากนั้นแล้วยังเป็นมาตรการเสริมการป้องกันอาชญากรรมในสังคม อันเป็นการพัฒนาระบบยุติธรรมเชิงรุกแทนการตั้งรับที่ปลายทางของปัญหาหรือเวลาที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว</p>

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ชื่อเหมือนและ ชื่อต่าง	ประเด็นจากการสัมภาษณ์
ชื่อต่าง	<p>ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลที่อาจจะแตกต่างกันบ้าง ทั้งการลงรายละเอียดของข้อมูลที่ให้ รวมทั้งการยกตัวอย่างประกอบ ทั้งในประเด็นเรื่องความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดและหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อกระบวนการยุติธรรม</p> <p>ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านได้ยกประเด็นการใกล้เคียงเชิงคดีเพื่อยุติหรือระงับข้อพิพาทในคดี ซึ่งการใกล้เคียงเป็นรูปแบบหนึ่งที่ระบบศาลยุติธรรมได้นำมาใช้ในปัจจุบัน จะมีผลเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะข้อมูลหาที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดที่ยอมความได้เท่านั้น หรือความผิดบางฐานแม้กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดที่ยอมความไม่ได้</p> <p>ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านกล่าวถึงภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือระบบงานยุติธรรมที่ให้ความสำคัญต่อการอธิบายความเป็นธรรมให้กับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรม เพราะปัญหาการกระทำผิดทางอาญาหรืออาชญากรรมนั้นมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมอย่างน้อย ได้แก่ ผู้เสียหายหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมหรือการกระทำผิดต่าง ๆ ผู้กระทำผิด หรือตัวอาชญากรเองก็เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบในชีวิตและความเป็นอยู่ของตนอันสืบเนื่องจากการกระทำผิดของตนเอง นอกจากนี้ยังรวมถึงสถานการณ์และองค์กรต่าง ๆ ในสังคมเป็นต้นว่าครอบครัวและชุมชนในฐานะเป็นผู้เสียหาย ซึ่งอาจจะเป็นทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้กระทำผิด</p>

จากตารางที่ 4.3 เป็นการสรุปชื่อเหมือนและชื่อต่างจากการสัมภาษณ์ในประเด็นที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านต่างมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นอย่างดี แต่อาจจะมี ความแตกต่างกันตรง

ประเด็นที่ยกมาอธิบายเพิ่มเติม รวมทั้งมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละท่านตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละท่าน

เมื่อได้ทราบถึงความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้ให้สัมภาษณ์แล้ว ผู้ศึกษาจึงสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นเรื่องรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยรายละเอียดของผลการสัมภาษณ์ปรากฏตามตารางที่ 4.4 ดังนี้

ตารางที่ 4.4

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ
3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
1	<p>สำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระบบของรัฐขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชน วิธีการปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกับวิถีแนวทางของชุมชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เสมือนกับเป็นการคั้นอำนาจส่วนหนึ่งให้กับสังคม เพราะรัฐจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนด้วย ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงสอดคล้องกับปรัชญาพื้นฐานของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสามารถทำให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ เช่น ในเรื่องการจัดการความขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ อาจนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือวิถีตามศาสนามาใช้จัดการกับปัญหานั้น ๆ ก็จะทำให้เกิดความปรองดองกันได้ ทำให้เกิดการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมลดลง</p> <p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งที่รุนแรงได้ แต่ต้องเริ่มจากผู้กระทำผิดมองตัวเองแล้วยอมรับผิด สำนึกผิด โดยผู้เสียหายต้องมีการให้อภัย ถือเป็น การถอยคนละก้าว ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็จะสามารถนำมาใช้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ ถ้าถูกนำมาเป็นนโยบาย แต่ถ้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่พูดกันหมายถึงการนิรโทษกรรมแล้วก็แล้วกันไป นั่นก็ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะต้องการทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่มีความผิด โดยไม่มีใครมาออกมาพูดและยอมรับความจริง ไม่มีการประเมิน ไม่มีกระบวนการที่ทำให้เกิดการสำนึกผิด ไม่มีการให้อภัย</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
1 (ต่อ)	<p>ในกรอบใหญ่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะได้ผลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายเริ่มจากการค้นหาความจริงก่อน ต้องยอมรับความจริง ซึ่งบางอย่างภาครัฐก็ผิด บางอย่างอีกฝ่ายหนึ่งก็ผิด ต้องยอมรับความจริงซึ่งกันและกัน จากนั้นค่อยเริ่มต้นกันใหม่ ประชญาญ์ยังสามารถนำไปใช้ได้ในการเจรจา ทำความเข้าใจ เริ่มต้นใหม่อย่างจริงจัง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงจะสำเร็จผล</p> <p>รูปแบบที่เหมาะสม อาจใช้กรอบของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) โดยต้องให้ความรู้กับหลายฝ่าย สังคมไทยก็ต้องเข้าใจปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ พยายามมองความหลากหลายในวัฒนธรรม เพราะเป็นสิ่งที่ดี</p>
2	<p>จากประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพบว่ายังไม่มีการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างเต็มรูปแบบ มีเพียงแค่การพยายามนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้บ้างแต่ก็ยังไม่เป็นการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ทำให้มองเห็นผลงานอย่างชัดเจน</p> <p>ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมองว่าเป็นเพียงปัญหาของอาชญากรรมแต่เพียงประการเดียวไม่ได้ เพราะมีหลายนัยของสาเหตุซึ่งมีความซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิด ดังนั้นปัญหากระบวนการยุติธรรมจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น</p> <p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาจะต้องปรับรูปแบบและแนวคิดมาใช้ เนื่องจากแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เริ่มต้นที่มุมมองของการกระทำผิดอาญาที่เป็นอาชญากรรมทั่วไปที่เกิดบนท้องถนน เป็นส่วนใหญ่ แต่การกระทำผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีนัยของอาชญากรรมทางการเมือง ผสมผสานอยู่เป็นส่วนใหญ่</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
2 (ต่อ)	<p>ทำให้หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็น การไกล่เกลี่ยเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด หรือ การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือการพิจารณาแบบล้อมวง ต่างไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเชิงการแก้ไขปัญหา แต่อาจมีผลเป็นการป้องกันปัญหาได้บ้าง หากเป็นรูปแบบของคณะกรรมการสมานฉันท์ในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน แต่จะต้องขยายแนวคิดออกไปให้กว้างกว่าเดิม หากจะให้ผลในเชิงป้องกันจะต้องนำมาใช้ในเชิงยุทธศาสตร์ทั้งในแนวความมั่นคงและแนวการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ซึ่งต้องมีการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม และกำหนดเป้าหมายร่วมกันในภาคส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวพุทธและประชาชนในอีก 73 จังหวัดจะต้องยอมรับและเข้าใจในเป้าหมายและวิธีการร่วมกัน</p>
3	<p>รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น สามารถนำมาใช้ได้ทุกรูปแบบ เนื่องจากปัญหาความรุนแรงมักเกิดขึ้นจากปัญหาเล็ก ๆ เสมอ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะปัญหาจะเล็กหรือใหญ่ก็ไม่ควรมองข้ามโดยต้องจัดการปัญหานั้น ๆ ให้ถูกวิธีและทันต่อสถานการณ์ สำหรับการจะนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบใดมาใช้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดขององค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายประการ ซึ่งรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สามารถนำมาใช้ได้มี ดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในระดับชุมชนถึงชั้นศาล มีลักษณะและวิธีการที่ไม่ยุ่งยากสามารถนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งในขณะนี้สำนักงานบริหารงานยุติธรรม ใน ศอ.บต.ได้มีการเผยแพร่ความรู้ให้แก่เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประชาชนทั่วไป กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการบริหารมัสยิด(สภาชุมชน) เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการระงับข้อพิพาทในชุมชนได้ด้วยตนเอง โดยในการนำไปใช้ควรคำนึงถึงคุณสมบัติ ความน่าเชื่อถือและอำนาจการมี

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทักษะของผู้ให้สัมภาษณ์
3 (ต่อ)	<p>ของผู้ที่จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท อีกทั้งต้องเป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีศิลปะ/หลักจิตวิทยาในการครองใจคน ดังนั้น ในระดับการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทที่สูงขึ้นมาจากระดับชุมชนก็คือในระดับพนักงานสอบสวน ระดับพนักงานอัยการและในชั้นศาล ต่างก็มีความจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรรองรับในการทำหน้าที่ดังกล่าว</p> <p>2. การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน รูปแบบนี้มีลักษณะและวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจนดีอยู่แล้ว เพียงแต่ควรจะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบงานดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้นไป โดยเฉพาะบุคลากรในสายงานอื่นที่ต้องเข้ามาช่วยในการประชุมกลุ่มครอบครัว ควรได้รับการอบรมเสริมความรู้เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันควรจัดตั้งงบประมาณรองรับเพื่อให้การปฏิบัติงานคล่องตัวยิ่งขึ้น</p> <p>3. การคุมประพฤติเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อีกรูปแบบหนึ่ง ที่กรมคุมประพฤตินำมาใช้ในขั้นตอนของคดีความที่ขึ้นสู่ชั้นการพิจารณาคดีของศาลแล้วและศาลสั่งให้พนักงานคุมประพฤติ ไปสืบเสาะสอดส่องเพื่อเสนอความเห็นต่อศาลว่า ผู้ต้องหา มีพฤติกรรม ประวัติส่วนตัว สภาพครอบครัว สภาพชุมชน สภาพสังคมแวดล้อมเป็นอย่างไร พฤติกรรมการกระทำความผิดเป็นอย่างไร สามารถไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทกับคู่กรณีได้หรือไม่ ผู้ต้องหา ยอมรับผิดชัดใช้เยียวยาต่อผู้เสียหายและชุมชน โดยผู้เสียหายและชุมชนพร้อมที่จะให้อภัยได้หรือไม่ หากได้รับการคุมประพฤติจะสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลสั่งได้หรือไม่ ครอบครัวและชุมชนจะสามารถช่วยกันแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยให้ผู้ต้องหาสามารถกลับตนเป็นคนดีได้หรือไม่</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทักษะของผู้ให้สัมภาษณ์
3 (ต่อ)	<p>4. การปฏิบัติต่อผู้หลงผิด หรือผู้กระทำผิดอันมีผลกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ตาม พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2551 มาตรา 21 มีลักษณะและวิธีการในการดำเนินงานที่ชัดเจนอยู่แล้วตามที่ระบุไว้ในมาตราดังกล่าว เพียงแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน ศาล และการเตรียมสถานที่รองรับเพื่อการฝึกอบรม โดยเฉพาะหลักสูตรการอบรมในการปรับความคิดความเชื่อของผู้เข้ารับการอบรม รวมทั้งการสร้างระบบรองรับการส่งต่อกำกับดูแลกลุ่มบุคคลดังกล่าวภายหลังการส่งตัวกลับคืนสู่ชุมชนแล้ว โดยอาจใช้หน่วยงานปกติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนรองรับกรณีดังกล่าว โดยต้องจัดเตรียมงบประมาณสำหรับการนี้ด้วย</p>
4	<p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันนั้นยังมีได้มีการใช้อย่างจริงจัง หากจะนำมาใช้จริงควรเป็นรูปแบบที่เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งงานด้านยุติธรรมการข่าว และงานกิจการพลเรือน คือยังคงมีการดำเนินการตามกฎหมาย ภายใต้งานข่าวที่แม่นยำ ขณะเดียวกันก็มีการให้ความช่วยเหลือ การสร้างความเข้าใจแก่ทายาทหรือครอบครัวที่อยู่เบื้องหลัง ทั้งผู้ที่ถูกดำเนินการ และเปิดโอกาสให้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจของข้าราชการและประชาชน ให้มีสถานที่รับเรื่องราวทุกข์ที่จริงจังกว่าเดิม เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูลดั้งเดิมได้ง่าย</p>
5	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สิ่งสำคัญคือ ต้องมีรากฐานมาจากความต้องการของชุมชนเอง มิใช่ถูกจัดตั้งโดยภาครัฐ ภาครัฐควรเป็นเพียงแค่ผู้สนับสนุนให้เกิดเวทีการพูดคุยกันในชุมชน มิใช่เป็นผู้กำหนดให้มีการจัดเวทีแต่อย่างใด สิ่งที่ได้้อาจออกมาในรูปของงานวิจัยชุมชน โดยอาศัยพลังวัฒนธรรม 5 ด้าน ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ครูสอนศาสนา กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนไปในทิศทางที่เป็นความต้องการของชุมชนเอง เป็นจุดแข็ง เป็นพลังที่จะแก้ไขปัญหาในชุมชน ตลอดจนพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าต่อไป</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
5 (ต่อ)	<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เกิดจากความไว้วางใจ เชื่อใจ ต้องยอมรับความจริงกันทั้งสองฝ่ายโดยใช้สันติวิธีเป็นหลัก สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งแนวตั้งและแนวราบ กล่าวคือ ลดความขัดแย้งหรือความหวาดระแวงระหว่างคนในชุมชน หรือระหว่างชุมชน ในแนวราบ และลดความหวาดระแวงหรือความรุนแรงระหว่างชุมชนกับภาครัฐ ในแนวตั้ง</p> <p>นโยบายหรือยุทธศาสตร์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เป็นพื้นฐานที่ดีในการเรียนรู้และดำเนินการตามหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่ก็ถูกภาครัฐเมินเฉย ไม่นำไปปฏิบัติ</p> <p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจมีรูปแบบไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยภาครัฐต้องให้ความสำคัญในเรื่องความมั่นคงเท่าเทียมกับเรื่องสิทธิมนุษยชน</p>
6	<p>ที่ผ่านมา ได้มีความพยายามนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยกระทรวงยุติธรรมและองค์กรเครือข่าย แต่ยังคงดำเนินการเพียงในระดับโครงการนำร่องและยังไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร อาทิ การจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชน การเปิดศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ของสภาทนายความ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกตั้งข้อกล่าวหาโดยไม่เป็นธรรม การให้องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนเข้าถึงผู้ถูกควบคุมตัวในเรือนจำ</p> <p>ซึ่งผลที่ได้จากความพยายามนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ น่าจะเป็นเรื่องทางบวกต่อทัศนคติของประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบ แต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่กระจายออกไปในวงกว้าง</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
6 (ต่อ)	<p>กรณีที่จะพิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะนำมาใช้ควรจะเป็นรูปแบบใดนั้น จำเป็นต้องศึกษาให้รอบคอบว่ามีความเหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่ วิธีที่เหมาะสมที่สุดคือการสร้างเวทีมีส่วนร่วมให้ภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้ามาเสนอรูปแบบกระบวนการ และเครื่องมือที่นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด</p> <p>รวมทั้งควรสร้างความเข้าใจให้กับทุกส่วนราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ชัดเจนว่า ความเป็นธรรมและความยุติธรรมที่อยู่บนการให้ความเท่าเทียมเป็นหัวใจสำคัญที่สุดที่จะทำลายเงื่อนไขการใช้ความรุนแรงทั้งหมด หากเจ้าหน้าที่รัฐหรือแม้กระทั่งผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีทัศนคติมีความเข้าใจที่แตกต่างกันในเรื่องนี้ โดยเฉพาะการทำงานที่สวนทางกัน งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็จะไม่ประสบความสำเร็จได้ จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องยึดถือความเป็นธรรม ความยุติธรรมในปฏิบัติต่อประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน</p>
7	<p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ควรมีรูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ควรเปลี่ยนรูปแบบการทำงานที่มุ่งให้เฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจเพียงอย่างเดียวเป็นรูปแบบที่ให้ชุมชน นักการศาสนาได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมด้วย จึงจะทำให้กระบวนการนี้ได้รับการยอมรับ</p> <p>อาจตั้งในรูปแบบของคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำที่ได้รับ ความนับถือ ครู และตัวแทนองค์กรท้องถิ่น การดำเนินการควรเป็นไปในรูปแบบการสานเสวนา การร่วมกันแก้ไขปัญหาเป็นช่องทางให้ประชาชน เข้าถึงได้ง่าย ควรเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญภาษาถิ่นเข้าร่วม</p> <p>ปัญหาที่ผ่านมานำไปสู่ความรุนแรงคือประชาชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล ไม่สามารถเขารื้อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่กล้าบอกความจริง ไม่กล้าพูดความจริงในที่ที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมอยู่ด้วย ทุกฝ่ายจึงมีการกำหนดแนวทางของตัวเอง ทำให้</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
7 (ต่อ)	<p>การดำเนินนโยบายไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่มีใครกล้าพูดความจริง จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง</p> <p>ดังนั้น จึงควรให้มีความสมานฉันท์ในหลาย ๆ บริบทของสังคม เช่น ระหว่างประชาชนต่อประชาชน ระหว่างรัฐกับรัฐ ระหว่างประชาชนกับรัฐ รัฐกับนักศาสนา รวมทั้งหนทางเจรจากับผู้ก่อความไม่สงบ เพื่อให้ทราบตัวขบวนการที่แท้จริงที่รัฐต้องเผชิญอยู่ เช่น บางตำบลในสงขลาไม่พอใจรัฐในกรณีท่อก๊าซ ดังนั้น การอธิบายอย่างละเอียดจะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันได้ ทั้งนี้จะต้องอธิบายให้ประชาชนเห็นผลประโยชน์ของชาติและการเจริญเติบโตร่วมกัน ในเวลาเดียวกันก็ต้องรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีของประชาชนเอาไว้ด้วย ซึ่งก็จะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างภาครัฐและประชาชน ไม่ก่อให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้น เป็นต้น</p>
8	<p>การดำเนินการของภาครัฐที่ผ่านมาไม่ได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างแท้จริง ทั้งนี้มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอยู่มากมายหลายประการ เป็นต้นว่าสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีบริบทแตกต่างไปจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยทั่วไป และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างใหม่ในระบบงานยุติธรรมไทย</p> <p>จากประสบการณ์และหลักฐานที่ปรากฏ เชื่อได้ว่าแนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงนั้น เป็นเพียงข้อคิดเห็นของบุคคลบางกลุ่มและบางฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าวในลักษณะของการให้ความคิดเห็นในเชิงวิชาการ และในบางกรณีก็ได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวลงสู่การปฏิบัติในระดับของโครงการเผยแพร่และเสนอแนะกระบวนการที่สัน และแนวทางดังกล่าวเท่านั้นแต่ยังไม่ได้มีการนำกระบวนการที่สันเชิงสมานฉันท์ไปดำเนินการแก้ไขปัญหาในลักษณะที่เป็นแนวทางการดำเนินงานในระดับปฏิบัติในพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมที่แท้จริงแต่อย่างใด</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
8 (ต่อ)	<p>ในการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้มันจะต้องคำนึงถึงสภาพของปัญหาความรุนแรงที่เกิด ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดการมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันทางด้านการเมืองซึ่งผู้กระทำผิดในกรณีนี้ ปัจจุบันทางด้านการเมือง ซึ่งผู้กระทำผิดส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าเป็นการกระทำที่มีความชอบธรรมมิใช่เป็น “การกระทำผิด” ของนิยามตามทางการไทยแต่อย่างใด</p> <p>ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องสามารถที่จะผ่านปัญหาอุปสรรคของสภาพปัญหาในระดับนี้ไปก่อน คือการที่จะทำให้ผู้ร่วมกระบวนการก่อความรุนแรง หรือ “กระทำผิด” นั้น ปรับเปลี่ยนความคิดของตนที่ว่าการกระทำที่มีความชอบธรรมตามที่ตนคิดเห็นนั้นว่าเป็น “การกระทำผิด” จริงตามนิยามของทางการไทย ฉะนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจจะเริ่มนำไปปฏิบัติได้โดยเฉพาะกับกลุ่มที่ทางการไทยได้จัดอยู่ในประเภท “ผู้หลงผิด” ก่อนผู้ร่วมกระบวนการในประเภทอื่น ๆ</p>
9	<p>ปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดภาคใต้เป็นสัญญาณอันตรายของการละเลยของภาครัฐต่อความไม่เป็นธรรมที่มีต่อคนนอกศาสนาพุทธ ซึ่งอาจจะไม่ใช่การละเมิดโดยการกระทำ แต่เป็นการละเมิดโดยการละเว้นที่จะให้ความสนใจที่จะสร้างความเท่าเทียมในด้านความเจริญของพื้นที่ที่คนมุสลิมอาศัยอยู่</p> <p>มาตรการที่ผ่านมาของภาครัฐที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ก็คือ การเริ่มต้นทำที่ชัดเจนในเรื่องการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และภาษา ซึ่งจะลดความรู้สึกที่เกลียดชังต่อกันได้ในระยะยาว</p> <p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ควรจะนำมาใช้นั้น จะต้องมาจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ จึงจะสามารถบรรเทาปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ และความรุนแรงจะมากขึ้นหากมีการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ หน่วยงานการศึกษาควรเป็นหน่วยงานนำในการทำงานด้านการสมานฉันท์ภายในพื้นที่</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
10	<p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น จะเป็นรูปแบบใดนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องแจ้งถึงระดับของความรุนแรงที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องยากที่จะกำหนดรูปแบบที่ตายตัว</p> <p>ที่ผ่านมา การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้นั้นยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะเวลาที่ประชาชนมีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ มักจะถูกทะเลเยยฝืนการดำเนินการ คือ ไม่ดำเนินการโดยเร็ว และบางครั้งยืดเยื้อ จึงถือว่าเป็นปัญหาส่วนหนึ่งในการนำมาใช้</p> <p>โดยภาครัฐต้องไม่นำวิธีการแก้ปัญหาความรุนแรงที่เคยนำไปใช้ในการปราบปรามกระบวนการคอมมิวนิสต์ เพราะปัญหาของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งทางความคิดและผลประโยชน์ทางวัตถุที่มักอ้างว่าเกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งแท้จริงแล้วศาสนาถูกนำไปใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการดึงแนวร่วมเท่านั้น</p>
11	<p>รูปแบบการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะนำมาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจนำแนวทางดังต่อไปนี้มาประยุกต์ใช้ได้ โดยมีแนวทางดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แนวทางบูรณาการศักยภาพของชุมชน เพื่อรวมพลังความร่วมมือของคนในชุมชน ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อการสร้างให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็คือ หลักการหรืออุดมการณ์ร่วมของชุมชน ที่เรียกว่า “ปากะ (PAKAT)” ซึ่งหมายถึง การร่วมมือ ร่วมใจทำสิ่งใด สิ่งหนึ่ง โดยมุ่งหวังให้เกิดผลที่ทุกคนยอมรับ ปรองดองกัน ช่วยเหลือกัน และต้องมีรูปธรรมในการปฏิบัติ สำหรับระบบของความสัมพันธ์ของคน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่มีการร่วมแรงร่วมใจ เอื้อซึ่งกันและกัน จะเรียกว่า “ปากะเต” ใช้ได้ทั้งในกลุ่มชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมสามารถนำไปปรับใช้ เชื่อมโยงศักยภาพ ทุน จารีตของชุมชน ด้านต่าง ๆ เข้ากับกระบวนการจัดการด้านสิทธิ เสรีภาพ และการไกล่เกลี่ย ระงับข้อพิพาทภายในชุมชน ชุมชนกับสังคมภายนอก รวมทั้งกับส่วนราชการหน่วยงานของรัฐ

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
11 (ต่อ)	<p>2. หลักการร่วมในการพัฒนาระบบคิดด้านสิทธิและการระงับข้อพิพาท เพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบชุมชนสมานฉันท์ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จากการศึกษากรณีบ้านเชิงเขา พบว่ามี 7 ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ต้องมีความเข้าใจหลักของศาสนาซึ่งกันและกัน และอยู่ในขอบเขตความถูกต้องตามหลักศาสนา 2) มีการไปมาหาสู่กัน มีการติดต่อกันระหว่างชุมชนไทยพุทธกับชุมชนไทยมุสลิม โดยเฉพาะการพูดคุยการสื่อสารกันด้วยภาษามลายูท้องถิ่น 3) ต้องมีคุณธรรม มีจริยธรรม รู้ความต้องการของเขา ของเรา 4) การไกล่เกลี่ย การระงับข้อพิพาทระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม จะขอความเห็นใจกัน (ปากะ) ไม่พูดถึงความถูก ผิด 5) กฎเกณฑ์แก้ปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้านคือ เรื่องสั้นทำให้หายเรื่องยาวทำให้สั้น สิ่งสำคัญที่สุดเพื่อความอยู่รอดของคนในหมู่บ้าน คือการทำ ความดีและระวังปากไม่เสีย ไม่ลำเอียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 6) ด้านสิทธิและเสรีภาพ น่าจะให้เสมอภาคทั้งไทยพุทธ ไทยมุสลิม 7) ปราบปรามใจ ชำระการทุจริต อย่างเด็ดขาด เพื่อสร้างความสงบสุขในพื้นที่
12	<p>ภาครัฐได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในรูปของ “ยุติธรรมชุมชน” ซึ่ง ศอ.บต. (ด้านยุติธรรม) มีการจัดอบรมเครือข่ายครบทั้งห้าจังหวัดรวมทั้งสิ้นกว่า 1,000 คน โดยภารกิจส่วนหนึ่งของยุติธรรมชุมชน คือ การป้องกันอาชญากรรม การกระทำผิด และจัดระเบียบชุมชน ขณะที่ยังมีภารกิจหนึ่ง คือ “การจัดการ/แก้ไขปัญหาความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ไปใช้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้รูปแบบหนึ่งที่หยั่งรากลึกถึงระดับชุมชน และจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาระยะยาวต่อไป เพราะเป็นการจัดการความขัดแย้งระดับชุมชนก่อนที่จะขยายขอบเขตเป็นคดีความต่อไป</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
12 (ต่อ)	<p>นอกจากนี้มีการนำ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ไปใช้ในกรณีพิพาท ในรูปของ “การประชุมกลุ่มครอบครัว” และ “กรรมคุณประพัตติ” สำหรับคดีความ บางประเภท ซึ่งใช้เมื่อคดีความมาสู่กระบวนการยุติธรรมขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง แล้ว</p> <p>มีข้อสังเกตว่า หลักการสำคัญของ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” คือ วิธีการจัดการความขัดแย้งที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจ/ยินยอมเข้าร่วมพูดคุย เจรจา กัน โดยมีคนกลางเป็นผู้ประสานงาน หากสองฝ่ายมีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ก็ต้องหาวิธีการเสริมพลังอำนาจโดยคนกลาง หรือโดยวิธีการอื่น ๆ ดังนั้น ในห้วง เวลาที่ผ่านมา ถามว่ามีกรณีใด หรือครั้งใดบ้างที่เกิดการเจรจาระหว่างคู่กรณีสอง ฝ่ายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรากฏจึงเป็นตัวอย่าง หรือสถานการณ์ที่พิสูจน์ว่ามีการนำ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ไปใช้ ในสถานการณ์หรือเหตุการณ์ความไม่สงบใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตรง ๆ ระหว่างภาครัฐกับฝ่ายก่อความไม่สงบบ้างหรือไม่ อย่งไร</p> <p>รูปแบบการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะสามารถนำไปใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจเป็นได้ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความขัดแย้งในระดับบุคคล/กลุ่มบุคคลย่อย ๆ เช่น ชาวบ้านกับทหาร ตำรวจเป็นรายบุคคล หรือชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมที่อยู่หมู่บ้านเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน สามารถใช้เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หรือหาคนกลางมาช่วย จัดการประชุมเชิงสมานฉันท์ได้ 2. ความขัดแย้งในระดับบุคคล/กลุ่มบุคคลย่อย ๆ ในกลุ่มชาวไทยมุสลิม สามารถใช้ “สภาซุรอ” หรือ “มุชอวาเราะฮ์” ซึ่งเป็น “กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์” ตามแบบกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมทั่วไปได้ โดยมีโต๊ะครู หรือ อิมาม เป็น คนกลาง 3. ความขัดแย้งระหว่างบุคคลในชุมชนกับชุมชน สามารถกำหนดปัญหา จัด ให้มีเวทีหรือการประชุมชุมชนเพื่อจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ได้เช่นกัน

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
12 (ต่อ)	<p>4. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล/กลุ่มบุคคลกับกฎเกณฑ์ของรัฐ ทั้ง mala in se และ mala prohibita ใช้ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ได้ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น</p> <p>5. ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน แต่บางเรื่องก็สามารถใช้ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ได้ ปัญหาคือ การรวมตัวของชุมชนมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะของการป้องกันตนเองสูง เพราะไม่ไว้วางใจภาครัฐ ขณะที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ก็ไม่ไว้วางใจชาวบ้านทำให้การรวมตัวมีลักษณะเป็นการเดินขบวน ประท้วง และถูกตอบโต้ด้วยความรุนแรง เพราะขาดกลุ่ม “คนกลาง” ที่ไว้วางใจทั้งสองฝ่ายมาช่วยดำเนินการให้สถานการณ์คลี่คลายลง</p> <p>ข้อควรคำนึงถึง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มิใช่ยาสารพัดนึกที่จะสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ทุกปัญหา เพราะมีความไม่ลงตัวทางด้านผลประโยชน์ ความคิดเห็น อารมณ์ความรู้สึก ศักดิ์ศรีและวัฒนธรรม ฯลฯ เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนี้ด้วย</p> <p>ส่วน องค์ประกอบที่ควรคำนึงถึง คือ การให้ความรู้เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หรือวิธีการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์แก่ทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักว่าตนมี “ทางเลือก” ในการแก้ปัญหา นอกเหนือไปจากการใช้ความรุนแรงเพียงอย่างเดียว และเป็นทางเลือกที่นำไปสู่สันติสมานฉันท์ในที่สุด ดังนั้น การบริหารจัดการจึงควรจัดสรรทรัพยากรด้านต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดวงจรขับเคลื่อนกลไกจัดการความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพในช่วงระยะเวลาหนึ่งจึงจะเห็นผลที่เกิดตามมา</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
13	<p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เข้าใจว่าเป็นการกระทำของบางหน่วยงาน ซึ่งมีใช้เป็นนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษรของทางรัฐบาล การดำเนินงานจึงลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตามกระแส หรือความต้องการของเจ้ากระทรวง เพื่อเป็นการหยุดชะลอการเชื่อมโยงรากลึกของกระแสสังคมมากกว่าการวางระบบที่ชัดเจนของรัฐบาล การให้การเมืองนำหน้าการดำเนินงาน การแก้ปัญหาจึงล่องลอย ที่สำคัญแล้วควรที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในภาคประชาชน (ที่แท้จริง)</p> <p>การใช้กระบวนการสร้างยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังขาดกระบวนการเชิงรูปธรรม เพราะต้องการแก้ปัญหาความยุติธรรมในมิติความหมายทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวคงไม่พอ เนื่องด้วยสังคมจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบอื่น ๆ มากมาย อาทิ การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง (ที่มีใช้มิติทางทหารเพียงประการเดียว)</p> <p>รูปแบบที่น่าจะทดลองใช้คือการให้อำนาจท้องถิ่นบริหารจัดการด้วยตัวเอง ตามครรลองของรัฐธรรมนุญอย่างเต็มรูปแบบ และควรมีการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้/เข้าใจ/ปฏิบัติอย่างจริงจัง/เท่าเทียม/เสมอภาค/เรื่องกฎหมาย กระบวนการประชาธิปไตย นอกจากนี้ ควรจะมีเวทีสำหรับชี้แจง ถอดบทเรียนความล้มเหลวในการปกครองในอดีตที่ล้มเหลว และต้องลดบทบาทที่เกี่ยวข้องเนื่องในการใช้อำนาจจากศูนย์กลางให้น้อยที่สุดโดยเฉพาะโครงสร้างของกระทรวงมหาดไทย</p>
14	<p>อันที่จริงกระบวนการยุติธรรมมีความหมายอยู่ในตัวว่าองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบจะต้องมีความเป็นธรรม ไม่มีอคติลำเอียงกับพี่น้องประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม เมื่อองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติตามหลักการนั้นแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในพื้นที่ แต่เมื่อใดองค์กรหรือเจ้าหน้าที่รัฐมีความลำเอียงหรืออคติ หรือเป็นธรรมแล้วยิ่งที่จะนำผลร้ายมาสู่ในกระบวนการยุติธรรมและไม่สามารถแก้ไขปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ได้เลย ความเลวร้ายที่จะ</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทักษะของผู้ให้สัมภาษณ์
14 (ต่อ)	<p>เกิดขึ้นมากกว่านั้น ก็คือ การชิงมวลงชนหรือประชาชนของกลุ่มที่มีความคิด แบ่งแยกดินแดน ซึ่งปัจจุบันเหตุการณ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นแล้ว</p> <p>ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นกับเจ้าหน้าที่และหน่วยงานในกระบวนการ ยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจทหารที่มีกฎหมายพิเศษอยู่ในมือ โดย อัยการและศาลนั้น ประชาชนยังมองว่ามีทนายความที่จะช่วยเหลือในการ ต่อสู้ความพินิจความบริสุทธิ์ได้</p> <p>รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ที่สามารถได้ผลก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และทหารจะต้องถ่วงถ่วงให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะทำการควบคุมตัวหรือขอลอก หมายจับ หรือตั้งข้อกล่าวหาแก่ประชาชน</p> <p>องค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่มีปัญหามากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจและ ทหาร (เป็นการใช้อำนาจตาม พรก.หรือ กฎอัยการศึก) ในบางกรณีเจ้าหน้าที่ ทหารส่งตัวผู้ถูกควบคุมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งข้อหาและดำเนินคดีโดยที่ผ่าน ขั้นตอนการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สำหรับสำนวนการสอบสวนจะทำ ภายหลังที่มีการแจ้งข้อกล่าวหา ซึ่งผิดหลักการดำเนินคดี</p> <p>ฉะนั้น หากสามารถแก้ไของค์กรโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารให้อยู่ ในกรอบของกฎหมายแล้วเชื่อว่ากระบวนการยุติธรรมที่ใช้ในพื้นที่สามารถดำรง ความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนได้มาก และสามารถนำไปสู่การแก้ไขเหตุการณ์ ความไม่สงบในพื้นที่ได้อีกประการหนึ่ง</p>
15	<p>แม้ว่าภาพโดยรวมของการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดจะอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ องค์กรศาลยุติธรรมกับการปฏิบัติงานพื้นที่ยัง เป็นที่พึงของประชาชนได้ แต่ในความรู้สึกของประชาชนยังเห็นว่า ปัญหาความ ยุติธรรมยังเป็นสิ่งที่ประชาชนเรียกร้องให้มีการแก้ไขมากที่สุด โดยเฉพาะประเด็น เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะหลังการประกาศ ใช้พระราช กำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มีการออกหมายจับ หรือกุมตัวโดยมิได้กระทำความผิด หรือมีหลักฐานที่น่าเชื่อถืออย่างเพียงพอ</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
15 (ต่อ)	<p>นอกจากนั้นยังมีปัญหาความล่าช้าในการดำเนินคดีซึ่งก่อให้เกิดความสงสัยและหวาดระแวงว่า รัฐอาจเลือกปฏิบัติโดยเฉพาะในกรณีที่เป็นความขัดแย้งจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กับคนไทยเชื้อสายมลายู ซึ่งหลายต่อหลายครั้งกลายเป็นเงื่อนไขขยายความขัดแย้งและก่อให้เกิดเป็นคลื่นความรุนแรงรอบใหม่</p> <p>ทั้งนี้หากรัฐยึดเอาแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเน้นการแก้ปัญหาโดยที่ทุกฝ่ายยังอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างปกติสุข รวมถึงไม่เป็นการสร้างเงื่อนไขความขัดแย้งครั้งใหม่ ในขณะที่เหยื่อหรือผู้ถูกกระทำเองก็ได้รับการเยียวยาอย่างเพียงพอ ก็น่าจะเป็นการลดเงื่อนไขของสถานการณ์ความรุนแรงลงไปได้</p> <p>ซึ่งหากสามารถลดความแปลกแยกของคนในสังคมใหญ่กับคนใน 3 จังหวัด อีกทั้งเสริมสร้างความรู้สึกสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น น่าจะส่งผลดีต่อสภาพโดยรวม ทั้งในแง่ความรู้สึกว่า ทั้งหมดเป็นพี่น้องที่เกิดบนพื้นแผ่นดินเดียวกัน แม้จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา แต่ไม่ได้แปลกแยกหรือเป็นศัตรู ก็ย่อมเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ในมิติอื่น ๆ ต่อไปด้วย</p> <p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ควรจะมีกลไกที่มีความเป็นอิสระทั้งความคิดและการดำเนินงานโดยไม่ถูกแทรกแซงจากภาครัฐเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความเป็นธรรมและพัฒนาการใช้สันติวิธี โดยมีคณะกรรมการขององค์กร มาจากผู้แทนของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและองค์กรด้านสันติวิธีของภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคประชาชนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนนะของผู้ให้สัมภาษณ์
15 (ต่อ)	<p>องค์กรดังกล่าวจะต้องมีหน้าที่ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนโดยทั้งภาคประชาชนและภาครัฐมีส่วนร่วม เพื่อให้มีการปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการบังคับใช้กฎหมาย โดยหลักนิติธรรม การสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดี รวมถึงเข้าไปมีบทบาทในการจัดโครงสร้างการประสานงานในกระบวนการยุติธรรมและแนวทางการใช้สันติวิธีในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยให้มีการประสานการปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน รวมทั้งพัฒนา การใช้สันติวิธีและกระบวนการยุติธรรมเพื่อขจัดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรม</p> <p>การดำเนินงานในช่วงแรกจำเป็นต้องการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐ รวมทั้งอาจมีบุคลากรจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกเข้ามาช่วยทำหน้าที่เป็นกลไกจัดการ ขับเคลื่อน ตามแนวนโยบายที่คณะกรรมการวางไว้</p> <p>ที่สำคัญกลไกดังกล่าวต่อมีส่วนของการสื่อสารสังคม เพื่อสื่อสารสร้างความเข้าใจถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเปิดช่องให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินงานด้วย</p>

จากตารางที่ 4.4 เป็นการศึกษาถึงทัศนนะต่อรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่าการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากสภาพปัญหาความรุนแรงที่ยังคงมีอยู่และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ล้วนทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม การที่จะกำหนดรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องแจ้งถึงระดับของความรุนแรงที่เกิดขึ้น ถือเป็นเรื่องยากที่จะกำหนดรูปแบบที่ตายตัว ซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมจะต้องเป็นอิสระทั้งความคิดและการดำเนินงาน

โดยไม่ถูกแทรกแซงจากภาครัฐ อาจใช้กรอบของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) โดยต้องให้ความรู้กับหลายฝ่าย สังคมไทยก็ต้องยอมรับและเข้าใจในปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งเป้าหมายและวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ร่วมกัน พยายามมองความหลากหลายในวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความเป็นธรรมและ พัฒนาการใช้สันติวิธี และลดบทบาทที่เกี่ยวข้องเนื่องในการใช้อำนาจจากศูนย์กลางให้น้อยลงกว่าเดิม โดยให้อำนาจท้องถิ่นบริหารจัดการด้วยตัวเองตามครรลองของรัฐธรรมนูญอย่างเต็มรูปแบบ และควรมีการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ เข้าใจ ปฏิบัติอย่างจริงจัง เท่าเทียม เสมอภาค เรื่องกฎหมาย กระบวนการประชาธิปไตย เพื่อเป็นการส่งเสริมศักยภาพของชุมชน รวมถึงความร่วมมือของคน ในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อการสร้างให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์อย่างยั่งยืน โดยสามารถสรุปข้อเหมือนและข้อต่างจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 2 ได้ ดังตารางที่ 4.5 ดังนี้

ตารางที่ 4.5

ข้อเหมือนและข้อต่างจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 2

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเหมือนและ ข้อต่าง	ประเด็นจากการสัมภาษณ์
ข้อเหมือน	ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านเห็นว่า ที่ผ่านมา การนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงนั้น เป็นข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ ยังไม่ได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานในระดับปฏิบัติในพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมที่แท้จริง

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ชื่อเหมือนและ ชื่อต่าง	ประเด็นจากการสัมภาษณ์
ชื่อเหมือน (ต่อ)	การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น จำเป็นที่จะต้องปรับรูปแบบและแนวคิดให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรม สภาพปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้ง จำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่ารูปแบบของความผิดมีความเหมาะสมหรือไม่ที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ และเมื่อนำมาใช้แล้วก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมหรือไม่ หากมีผลกระทบเกิดขึ้นมากก็ไม่ควรที่จะนำเข้าสู่กระบวนการ โดยทั้งหมดจะต้องมาจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ เสมือนกับเป็นการคืนอำนาจส่วนหนึ่งให้กับสังคม และสอดคล้องกับปรัชญาพื้นฐานของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถทำให้เห็นเป็นรูปธรรมได้
ชื่อต่าง	-

จากตารางที่ 4.5 เป็นการสรุปชื่อเหมือนและชื่อต่างจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 2 รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนมีทัศนะว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นเป็นสิ่งที่ดี เพียงแต่จะต้องนำมาปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และสภาพปัญหาของพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกันมากที่สุด ตั้งแต่การกำหนดรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจภาครัฐ เกิดความมั่นใจต่อกระบวนการยุติธรรม ว่าประชาชนจะได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริงและเท่าเทียม

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ในการกำหนดรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงทำการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อทราบถึงความยากลำบากที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิง

สมานฉันท์มาใช้ รวมทั้งเป็นการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาคูปลรรคดังกล่าว โดยผลการสัมภาษณ์ปรากฏตามตารางที่ 4.6 ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 4.6

ปัญหาคูปลรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
1	<p>นโยบายในการแก้ไขปัญหาคูปลรรคในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ได้เป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริง เพราะมุ่งแต่ตาต่อตาฟันต่อฟัน จนท้ายที่สุดก็เป็นการรบกับเงา</p> <p>ด้านการสั่งการ ไม่มีโครงสร้างการทำงานระดับชาติที่สามารถสั่งการทุกหน่วยงานได้อย่างแท้จริงและบูรณาการ จึงทำให้ไม่สามารถจัดการกับปัญหาซึ่งมีหลากหลายมิติ และต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินการแก้ไข ที่ผ่านมามีส่วนทำให้เกิดเอกภาพเช่นนั้นได้ เป็นการสะท้อนถึงความอ่อนแอของระบบราชการไทย รวมถึงผู้ที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาคูปลรรค ควรเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย และมีอำนาจในการบูรณาการสั่งการได้เช่นกัน</p> <p>นอกจากนั้น ความไม่มั่นคงทางการเมืองก็ถือเป็นอุปสรรคในการดำเนินการแก้ไขปัญหาคูปลรรคในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความไม่มั่นคงทางการเมืองมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการปฏิบัติงานบ่อยครั้ง การปฏิบัติจึงไม่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดความล่าช้าและไม่แน่นอน ส่งผลให้เป็นผลร้ายซ้ำเติมความเสียหายในพื้นที่อีกด้วย</p> <p>การไม่ประสบความสำเร็จของการดำเนินการให้เป็นไปโดยนโยบายและยุทธศาสตร์ในการให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคูปลรรคโดยให้ยอมรับในอัตลักษณ์ของกันและกัน รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ เพราะขาดความเป็นเอกภาพและความเข้าใจในปัญหาอย่างแท้จริงของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องจึงไม่อาจก่อให้เกิดผลในเชิงบวกต่อการแก้ไขปัญหาคูปลรรค และในบางกรณีกลับทำให้เกิดความรุนแรงเพิ่มขึ้น</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
2	<p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดภาคใต้มีปัญหาทั้งในเชิงแนวคิดที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย เพราะความไม่ชัดเจนในแนวปฏิบัติ ประกอบกับแนวคิดการบังคับใช้กฎหมายและการบริหารกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยยังขาดความเป็นเอกภาพและความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน</p> <p>นอกจากนั้น สังคมยังคงขาดความเข้าใจที่สอดคล้องตรงกันในปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งด้านสาเหตุและวิธีการในการแก้ไข กล่าวคือ ยังขาดนโยบายและทิศทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งทุกหน่วยงานทั้ง 20 กระทรวงต้องเข้ามารับผิดชอบร่วมกันภายใต้การบริหารจัดการที่ดีกว่าปัจจุบัน</p>
3	<p>ปัญหา อุปสรรคต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คงจะเป็นปัญหาเช่นเดียวกับทุกหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการลงไปปฏิบัติหน้าที่และพัฒนางานในพื้นที่ดังกล่าว คือ ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบ ความหวาดระแวง ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาการสื่อสารทางภาษา ทั้งนี้เนื่องจาก ในปัจจุบันยังมีอันตรายในทุกพื้นที่ทำให้เป็นอุปสรรคในการออกปฏิบัติงาน การเผยแพร่ความรู้ และการติดตามประเมินผล อีกปัญหาหนึ่งคือประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาพูด ภาษายาวีเป็นภาษาเขียน/อ่าน ทำให้เกิดข้อจำกัดในการเผยแพร่ความรู้ และเป็นปัญหาในการสื่อสารมากพอสมควร ทั้งที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมโดยปกติอยู่แล้ว ซึ่งยึดมั่นหลัก 3 ประการ คือ ความยุติธรรม ความเสมอภาค และการปรึกษาหารือ</p> <p>สำหรับปัญหา อุปสรรคของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม คือ การกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อผลักดันกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพร่วมกัน ซึ่งจำเป็นต้องร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไข และร่วมประเมินผล</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
3 (ต่อ)	<p>ในการนี้กระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานกิจการยุติธรรมและสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ดังกล่าว ไว้ในแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 แล้ว และในขณะนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์กระบวนการยุติธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมคิดร่วมวางแผน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผลต่อไป</p>
4	<p>ปัญหาสำคัญ คือ ความเข้าใจร่วมกันของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ซึ่งมักจะมีความคิดสุดโต่ง เช่น คิดว่าถ้าจะเน้นการจับกุม ต้องไม่ใช้สมานฉันท์ หรือถ้าเน้นสมานฉันท์ แปลว่าไม่สู้แล้วยอมแพ้แล้ว ซึ่งล้วนแต่ไม่ใช่ทั้งสิ้น หากเจ้าหน้าที่ได้เข้าใจในเรื่องนี้ และรู้วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมและเป็นธรรมแล้ว จะสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนได้</p>
5	<p>ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การที่ภาครัฐขาดความเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ถูกต้อง ทั้งหน่วยงานนโยบายและหน่วยปฏิบัติ ยังคงมีกระบวนการหรือแนวความคิดยังเป็นแบบเก่า การจัดการกับปัญหาโดยใช้รูปแบบเก่า ๆ โดยมองว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นอุปสรรคในการจัดการกับปัญหา</p> <p>ข้อเสนอแนะต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ภาครัฐต้องมีความจริงจัง กล่าวคือนโยบายต้องชัดเจน มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง การให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่เจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินการ</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนนะของผู้ให้สัมภาษณ์
5 (ต่อ)	การนำไปปฏิบัติควรมีการออกพระราชบัญญัติรองรับการดำเนินการ เพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง และต้องมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อขับเคลื่อนการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติด้วย องค์ประกอบขององค์กรจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจทั้งเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์และสภาพปัญหาในพื้นที่
6	อุปสรรคที่สำคัญในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ คือนโยบาย การปฏิบัติตามนโยบาย ทัศนคติ และความเชื่อของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย ฝ่ายทหาร และตำรวจต้องร่วมกันสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนว่า กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการสร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน และโดดเด่นผู้ให้ความรุนแรงอย่างได้ผล
7	ผู้เข้าไปทำหน้าที่อำนวยความสะดวกยุติธรรมจะต้องเข้าใจประเพณี วัฒนธรรม การทำให้มีความรู้สึกว่ามีความเท่าเทียมกันทั้งหมดของทุกฝ่าย การทำความรู้จักข้อกำหนดทางศาสนา อย่าทำตัวเป็นเจ้านายมองคนที่นี่ว่าเป็นประชาชนชั้นสอง แต่ต้องติดดินอุปสรรคที่ผ่านมาก็คือความหวาดระแวงความไม่เชื่อว่าจะมีกระบวนการที่จะทำให้ภาคใต้สงบได้จริง ด้วยเหตุนี้โครงการใด ๆ ของรัฐจึงมักจะได้รับการปฏิเสธแต่ถ้าทำให้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์เป็นที่พึงได้ การแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็จะเป็นที่ยอมรับ
8	ปัญหา อุปสรรคต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหามารยาตใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้ 1. ปัญหาสภาพ “ความผิด” หรือการก่อความรุนแรงต่าง จากอาชญากรรมธรรมดาโดยทั่วไป เป็นความผิดที่จัดอยู่ในกลุ่มอาชญากรรมทางการเมือง ซึ่งยากต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
8	<p>2. ปัญหาความเข้าใจไปแนวคิดของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้ปฏิบัติงาน</p> <p>3. ปัญหาองค์ประกอบสำคัญของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำผิด ได้แก่ ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชน ที่คงจะมีความแปลกแยก ที่เกิดขึ้นมาผ่านเวลาที่ยาวนานและรุนแรง จนไม่อาจจะสมานฉันท์กันได้</p>
9	<p>ปัญหาอุปสรรคต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไข ปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำคัญ คือ ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างประชาชนในพื้นที่และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนมีความรู้สึกกว่าชาติที่พึ่ง ไม่สามารถพึ่งพาภาครัฐและกระบวนการยุติธรรมได้</p>
10	<p>ปัญหาอุปสรรคต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไข ปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำคัญ คือ ความไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ และยังมีใจที่ไม่เป็นกลาง</p> <p>การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ นั้นยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะเวลาที่ประชาชนมีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ มักจะถูกทะเลเยื่อนการดำเนินการ คือ ไม่ดำเนินการโดยเร็ว และบางครั้งยืดเยื้อ จึงถือว่าเป็นปัญหาส่วนหนึ่งในการนำมาใช้</p> <p>การแก้ไขปัญหานี้จะต้องทำโดยปลูกฝังจิตวิญญาณให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการ เกิดสำนึกถึงคุณธรรมของความเป็นมนุษย์ โดยให้มีความเมตตา มาก ๆ ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมและร่วมกันรับผิดชอบ และที่สำคัญที่สุด คือ การคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่จะทำงานด้านการยุติธรรมนั้นจะต้องเป็นคนที่รักความยุติธรรม โดยจะต้องรู้จัก และทำความเข้าใจในเรื่องการใช้ระบบอุปถัมภ์ในกระบวนการยุติธรรม</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
11	<p>ปัญหา อุปสรรคต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหามลพิษใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การขาดความรู้ ความเข้าใจของทุกฝ่าย ความยุติธรรมขณะนี้กลายเป็นการต่อรอง ตอบโต้ และเครื่องมือทำลายล้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย คือ รัฐ กับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ</p>
12	<p>ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญที่สุด คือ การปรับกระบวนการของผู้มีอำนาจกำหนดนโยบาย แผน และยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เข้าใจ “ทางเลือก” และ “สันติวิธี” รวมทั้ง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เพราะวิธีคิดจะมีอิทธิพลต่อวิธีปฏิบัติ หากยังมีแนวคิดแบบเดิม ๆ ก็จะมีปฏิบัติตามแบบเดิม ๆ ทำให้ไม่สามารถพ้นออกจากวงจรความขัดแย้ง การแก้แค้นที่กลับไปมา และความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้</p> <p>จากนั้น ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องเผชิญกำลังและบูรณาการแผนการปฏิบัติอย่างเป็นเอกภาพสู่การใช้ยุทธศาสตร์ “การไม่ใช้ความรุนแรงจัดการกับปัญหา” และดึง ผู้นำ ประชาสังคม และประชาชนที่เป็นแกนหลัก มาร่วมกับภาครัฐ ถือเป็นมิติใหม่ในการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษในระดับชุมชนของตน โดยกระบวนการยุติธรรมต้องปฏิรูปให้มีประสิทธิภาพตามหลักนิติธรรม ไม่กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประชาชนที่รัฐกำหนดหลักนิติธรรมไว้เป็นแนวปฏิบัติเสียเอง รวมทั้งแก้ไขปัญหามลพิษที่เป็นปมสำคัญ ๆ ของความขัดแย้ง ที่ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจขึ้น และเยียวยาความเสียหาย ดูแลเด็กเยาวชนให้ข้ามพ้นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศในอนาคต</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์
13	<p>อุปสรรคที่สำคัญในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คือ การขาดองค์ความรู้ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ทั้งประชาชนในพื้นที่และประชาชนของสังคมไทยในภาพรวม โดยวิธีในการแก้ไขก็คือการสร้างองค์ความรู้เรื่องกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เต็มรูปแบบและองค์ความรู้เรื่องพลเมืองศึกษา (Civic Education) แก่คนไทยให้มาก ๆ และจริงจัง ผ่านกระบวนการทางการศึกษา (Education Approach) การให้การศึกษาด้านพลเมืองศึกษา ในทุกระดับชั้นและทุกประเภทการศึกษา(ใน/นอกโรงเรียน/ประชาชนคนทั่วไป)ให้ต่อเนื่องอย่างน้อย 5-10 ปี และสร้างระบบการกระจายอำนาจอย่างมีระบบพร้อมทั้งลดบทบาทอำนาจจากส่วนกลางให้เหลือเพียงเรื่องการเงินการธนาคารและการทหารเท่านั้น</p>
14	<p>กระบวนการยุติธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีอุปสรรคในองค์กรที่เกี่ยวข้องเพียงเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหาร ฉะนั้นหากแก้ไขปัญหามูลดากรเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร ปฏิบัติอยู่ในกรอบกฎหมายแล้ว เชื่อว่าปัญหาอุปสรรคในกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่จะดีขึ้น ซึ่งจะนำสู่การแก้ไขปัญหาคความรู้อีกของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรม สุดท้ายแล้วหากแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เชื่อว่าเหตุการณ์ความรุนแรงน่าจะทุเลาได้ เพราะจากการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ทราบว่าประชาชนมีความเดือดร้อนจากการเชิญตัว การควบคุมตัว การจับกุม ตลอดจนการซ้อมทรมานเพื่อให้รับสารภาพเป็นจำนวนมาก</p>
15	<p>ปัญหาหลักใหญ่น่าจะอยู่ที่กรอบคิดของเจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับปฏิบัติการและระดับนโยบาย ซึ่งยังมองกลุ่มที่มีแนวคิดตรงข้ามรัฐเป็นศัตรู โดยต้องใช้มาตรการทางทหารและความรุนแรงเข้าบังคับให้ยอมรับและปรับสภาพตนเอง ซึ่งในระยะยาวนอกจากไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาแล้ว ยังเป็นการผลักดันให้สถานการณ์ถลาลึกไปไกลเกินกว่าจะแก้ไขด้วยวิธีการสันติ ซึ่งมีตัวอย่างเกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศ</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กรณี สัมภาษณ์ที่	ทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์
15 (ต่อ)	<p>อย่างไรก็ดีในสถานการณ์เหตุความรุนแรง หากเกิดกลไกที่จะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ ที่สามารถสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชนได้ ขณะเดียวกันภาครัฐเองก็ยอมรับสถานภาพของกลไกดังกล่าว ก็น่าจะมีหวังว่า จะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ได้</p> <p>ทั้งนี้การเริ่มต้นการพัฒนากลไกนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้เป็นการริเริ่มจากภาคประชาชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและเสริมพลังอันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการขับเคลื่อนโดยต้องสร้างพื้นที่ของการมีส่วนร่วมตั้งแต่ การร่วมคิด ถกเถียง วิเคราะห์ ร่วมคิดค้นหาทางออก รวมถึงร่วมกำหนดบทบาทของตนต่อสถานการณ์ ความไม่สงบ จะทำให้ภาคประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และเรียกร้องตนเองให้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย</p> <p>นอกจากนั้นภาครัฐ อาทิ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมโดยตรง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาเหยื่อ ผู้สูญเสีย จะต้องเข้ามาช่วยสนับสนุนเพื่อวางโครงสร้างที่เหมาะสมรองรับภารกิจดังกล่าว รวมถึงต้องดึงภาควิชาการและสื่อมวลชนเข้าร่วมขับเคลื่อนสนับสนุนการทำงานอย่างต่อเนื่องด้วย</p> <p>ซึ่งเมื่อกลไกดังกล่าวสามารถขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของคนในสังคมได้ ก็จะมีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนโดยอัตโนมัติ</p>

จากตารางที่ 4.6 เป็นการศึกษาถึงทัศนคติต่อปัญหา อุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า หลักการและแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังไม่ชัดเจนในบริบทของสังคมไทย ส่งผลให้ไม่เป็นที่ยอมรับจากคนในสังคม เพราะขาดความเข้าใจที่สอดคล้องกันทั้งด้านสาเหตุและวิธีการแก้ไข ทำให้แนวทางการนำไปปฏิบัติขาดความชัดเจนเช่นกัน นโยบายและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ก็ไม่ได้เป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แท้จริง ส่วนหนึ่งก็มาจากความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ยิ่งทำให้เกิดการล่าช้า ชะงักงันในการแก้ไขปัญหา แนวทาง

ปฏิบัติที่ไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน กลับยิ่งทำร้ายให้พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดความเสียหายมากยิ่งขึ้นนอกจากนั้น กระบวนทัศน์ของเจ้าหน้าที่ผู้กำหนดนโยบายและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก็ยิ่งขาดความเข้าใจต่อทางเลือกในการจัดการปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้พ้นออกจากวงจรความขัดแย้งและความรุนแรง ที่เป็นวิธีคิด วิธีปฏิบัติแบบเดิม ๆ ทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ถูกนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องเท่าที่ควร ไม่น่าเชื่อถือว่าจะสามารถแก้ปัญหาได้จริง รวมทั้งปัญหาการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็เป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่ทำให้การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดข้อจำกัด ทั้งที่กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมเช่นกัน ซึ่งตรงนี้เองทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน และสุดท้าย ก็คือ ความไม่เป็นเอกภาพในการดำเนินยุทธศาสตร์การไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการผนึกกำลัง การบูรณาการ และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องหันมาให้ความสนใจและร่วมมือกันถึงจะสามารถสำเร็จผล

โดยสามารถสรุปข้อเหมือนและข้อต่างจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 2 ได้ ดังตารางที่ 4.7 ดังนี้

ตารางที่ 4.7

ข้อเหมือนและข้อต่างจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 3 ปัญหาอุปสรรค
ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเหมือนและ ข้อต่าง	ประเด็นจากการสัมภาษณ์
ข้อเหมือน	ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกระบวนการนี้ ทั้งในระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ เป็นสาเหตุให้ไม่เป็นที่ยอมรับที่จะนำไปปฏิบัติ การกำหนดนโยบายก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ หรือไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะไปเชื่อมโยงกับปัญหาที่เห็นตรงกันอีกประการก็คือ การขาดการบูรณาการนโยบายและยุทธศาสตร์ร่วมกัน

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ชื่อเหมือนและ ชื่อต่าง	ประเด็นจากการสัมภาษณ์
ชื่อเหมือน (ต่อ)	<p>การสั่งการที่ไม่มีเอกภาพ ทำให้ทิศทางการดำเนินงานไม่ชัดเจนและไม่เกิดผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควร หรือไม่ก็เกิดผลเสียจากการปฏิบัติที่ไม่ได้เข้าใจอย่างแท้จริง</p> <p>นอกจากนั้น ก็จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความหวาดระแวงที่เกิดขึ้นกับเจ้าหน้าที่และประชาชน ความไม่ปลอดภัย ในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหารที่ยังเห็นฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรู ตลอดจนอัตลักษณ์ และความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี ล้วนเป็นอุปสรรคในการสื่อสาร</p>
ชื่อต่าง	<p>ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านมีความเห็นว่า ปัญหาอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น เป็นเพราะอาชญากรรมหรือการก่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นต่างจากปัญหาอาชญากรรมธรรมดาโดยทั่วไป ถือเป็นความผิดที่จัดอยู่ในกลุ่มอาชญากรรมทางการเมือง ซึ่งยากต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ และอีกท่านหนึ่งก็เห็นว่าความไม่มั่นคงทางการเมืองก็เป็นอีกหนึ่งอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นกัน</p>

จากตารางที่ 4.7 เป็นการสรุปชื่อเหมือนและชื่อต่างจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 3 ปัญหาอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีทัศนคติตรงกันว่าการขาดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันระหว่างระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งการขาดการบูรณาการนโยบายและยุทธศาสตร์ร่วมกันนั้นเป็นปัญหาอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในขณะที่เดียวกัน ก็มีผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านเห็นว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นจัดอยู่ในประเภทอาชญากรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในความผิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางการเมือง

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญที่ปฏิบัติงานอยู่ในกระบวนการยุติธรรม เกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น สามารถกำหนดคุณสมบัติของรูปแบบได้ดังต่อไปนี้

1. มีการกำหนดเป็นนโยบาย และนำมาใช้ในเชิงยุทธศาสตร์ ทั้งในแนวความมั่นคงและแนวการบริหารกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. มีการรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน และใช้แนวทางบูรณาการศักยภาพของชุมชน
3. มีรากฐานมาจากความต้องการและคำนึงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน มิใช่ถูกจัดตั้งโดยภาครัฐ ภาครัฐควรเป็นเพียงแค่ผู้สนับสนุน
4. มีกลไกที่มีความเป็นอิสระทั้งความคิดและการดำเนินงานโดยไม่ถูกแทรกแซงจากภาครัฐ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความเป็นธรรมและพัฒนาการใช้สันติวิธี
5. มีเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าใจการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริง ไม่ทำการละเมิดต่อสิทธิมนุษยธรรมของประชาชน
6. ให้อำนาจท้องถิ่นบริหารจัดการด้วยตัวเองตามครรลองของรัฐธรรมนูญอย่างเต็มรูปแบบ
7. มีคณะกรรมการขององค์กรฯ มาจากผู้แทนของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และองค์กรด้านสันติวิธีของภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคประชาชนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
8. ใช้เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หรือหากคนกลางมาช่วยจัดการประชุมเชิงสมานฉันท์ได้
9. มีสถานที่รับเรื่องร้องทุกข์ที่เหมาะสม ถาวร
10. มีหน่วยนำในการทำงานด้านการสมานฉันท์ภายในพื้นที่
11. มีส่วนของการสื่อสารสังคม เพื่อสื่อสารสร้างความเข้าใจถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเปิดช่องให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินงานด้วย

ส่วนที่ 3 อภิปรายผลการศึกษา

ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผลการศึกษาพบว่า ประชากรมีความเข้าใจเป็นอย่างดีต่อแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เข้าใจถึงปรัชญาในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่ประยุกต์ใช้มาจาก 2 สำนักคิดทางอาชญาวิทยา ซึ่งได้แก่ สำนักคิดดั้งเดิมหรือสำนักคิดคลาสสิก (Classical School) ซึ่งสำนักคิดนี้

ลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งการกระทำผิดที่เกิดขึ้น และกลุ่มอาชญาวิทยา แนวสันติวิธี (Peacemaking Criminology) ที่ได้รับแนวคิดมาจากสำนักคิดปฏิฐานนิยม (Positive School) โดยสำนักคิดปฏิฐานนิยมนี้มุ่งเน้นที่วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดไปที่การแก้ไขหรือปรับปรุงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนให้กลับตนเป็นคนดีและอยู่ในสังคมได้โดยไม่กระทำผิดซ้ำขึ้นอีก อีกทั้งเน้นให้ชุมชนตระหนักถึงความรับผิดชอบในการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเพราะมองว่า อาชญากรรมอยู่ในบริบทของสังคมและมีความสัมพันธ์ กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของสังคม (ไม่ใช่เป็นระบบปิดที่แยกส่วนออกมาจากสังคม) ดังนั้น การดำเนินการตามแนวคิดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงต้องมีการกระทำร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ผู้กระทำผิดเหยื่อ และชุมชน

โดยประชากรที่ศึกษามีความเห็นที่ อาชญากรรมเป็นการกระทำผิดอาญาที่ทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม ก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหาย (harm) จึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟู (restore) โดยวัตถุประสงค์หลักของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก็เพื่อต้องการฟื้นฟูความเสียหาย หรือผลกระทบจากการกระทำผิด ให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้าย ซึ่งรวมทั้ง “ผู้เสียหาย” หรือ “เหยื่ออาชญากรรม” “ผู้กระทำผิด” และ “ชุมชน” เพื่อให้มีการชดใช้ (restitution) การแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation) และการกลับเข้าสู่สังคม (reintegration) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชากรมีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างหลักการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Convention Criminal Justice) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นอย่างดี

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการศึกษาพบว่า ประชากรมีความเห็นว่าการที่จะกำหนดรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องแจ้งถึงระดับของความรุนแรงที่เกิดขึ้น ถือเป็นเรื่องยากที่จะกำหนดรูปแบบที่ตายตัว ซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมจะต้องเป็นอิสระทั้งความคิดและการดำเนินงานโดยไม่ถูกแทรกแซงจากภาครัฐ รวมทั้งเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นันทิ จิตสว่าง (2545, น. 73) ที่ทำการศึกษาทัศนคติต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยสอบถามนักศึกษาระดับปริญญาโท ซึ่งเป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมพบว่า การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เนื่องจากเป็นการลดจำนวนคดีขึ้นสู่ศาล ลดปริมาณนักโทษล้นเรือนจำ และเป็นให้โอกาสผู้กระทำผิดในการกลับตนเป็นพลเมืองดี เกิดการ

สำนึกผิดได้มากกว่าการ ตีตัก โดยเฉพาอย่างยิ่งผู้ที่กระทำความผิดด้วยความคึกคะนอง อายุ น้อย และทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

และการที่จะต้องพิจารณาถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสม เนื่องจากแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงการนับถือศาสนา ที่ทำให้บุคคลย่อมมีความแตกต่างกันซึ่งสอดคล้อง กับที่ จอห์น เบรทเวท ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่มีความแตกต่างกัน ในแต่ละสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

สำหรับประเด็นเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ประชากรส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าสามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์มาใช้ได้ในทุกรูปแบบ เพียงแต่ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ โดย จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2548, น. 145-149) ได้เสนอรูปแบบที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่หนึ่ง การไกล่เกลี่ยเหยื่อ – ผู้กระทำผิด (Victim – offenders Mediation หรือ VOM)

รูปแบบที่สอง การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference หรือ FGC) การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ Conference Programmers (Roach, 2003 อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 145-149)

รูปแบบที่สาม การพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing Circles)

รูปแบบที่สี่ คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards)

Roach (อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 145-149) พบว่าบางแห่งมีการใช้ โปรแกรมที่มี “รูปแบบผสมผสาน” (multiform programs) คือ มีการใช้รูปแบบทุกรูปแบบดังกล่าว ข้างต้นในโปรแกรมเดียวคือ ทั้งแบบ mediation ทั้งทางตรงและทางอ้อม และแบบ conference หรือแบบ circleโดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานการณ์และตัวแปรอื่น ๆ ที่เข้ามาแทรกซ้อน ซึ่งตรงกับผลการศึกษา เนื่องจาก สภาพปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยังคงความรุนแรงอยู่ แม้ว่ารัฐพยายามที่จะนำนโยบาย มาตรการต่าง ๆ มาใช้เพื่อบรรเทา ขจัดปัญหา แต่ก็ยังไม่หมดสิ้นไป ปัญหาความรุนแรง ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ยังคงยืดเยื้อและต่อเนื่องมายาวนาน ซึ่ง กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2545, น. 108) ได้อธิบายว่า การทำความเข้าใจลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์อย่างเป็นทางการต้องพิจารณาใน 2 ส่วน คือ กระบวนการที่จะทำให้เกิดความ

สมานฉันท์ซึ่งต้องไม่เป็นทางการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิด ได้ชดใช้ ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง และผลลัพธ์ที่จะก่อให้เกิด “ความสมานฉันท์” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ก็คือ “การแสดง ความสำนึกผิด” การยินยอมที่จะปรับพฤติกรรม “การเยียวยาชาติใช้ที่ผู้กระทำผิดพร้อมที่จะชดใช้ให้กับผู้เสียหาย” ซึ่งอาจจะไม่ใช่เป็นเรื่องเงินอย่างเดียว อาจเป็นการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรืออื่น ๆ แล้วแต่กรณี

ปัญหาอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการศึกษาพบว่า หลักการและแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังไม่ชัดเจนในบริบทของสังคมไทย ส่งผลให้ไม่เป็นที่ยอมรับจากคนในสังคม เพราะขาดความเข้าใจที่สอดคล้องกันทั้งด้านสาเหตุและวิธีการแก้ไข ทำให้แนวทางการนำไปปฏิบัติขาดความชัดเจน เช่นกัน นโยบายและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ก็ไม่ได้เป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แท้จริง ส่วนหนึ่งก็มาจากความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ยิ่งทำให้เกิดการล่าช้า ชะงักงันในการแก้ไขปัญหา แนวทางปฏิบัติที่ไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน กลับยิ่งทำร้ายให้พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดความเสียหายมากยิ่งขึ้นนอกจากนั้น

กระบวนการที่คนของเจ้าหน้าที่ผู้กำหนดนโยบายและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก็ยังขาดความเข้าใจต่อทางเลือกในการจัดการปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ผ้นออกจากวงจรความขัดแย้งและความรุนแรง ที่เป็นวิธีคิด วิธีปฏิบัติแบบเดิม ๆ ทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ถูกนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องเท่าที่ควร ไม่น่าเชื่อถือว่าจะสามารถแก้ปัญหาได้จริง

รวมทั้งปัญหาการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็เป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่ทำให้การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดข้อจำกัด ทั้งที่กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมเช่นกัน ซึ่งตรงนี้เองทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน และสุดท้าย ก็คือ ความไม่เป็นเอกภาพในการดำเนินยุทธศาสตร์การไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการผนึกกำลังการบูรณาการ และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องหันมาให้ความสนใจและร่วมมือกันถึงจะสามารถสำเร็จผล

ซึ่งทั้งหมดต่างตรงกับบทสรุปของคณะกรรมการวิสามัญเพื่อสอบสวนและศึกษาสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สมานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งรายงานสรุปภาพของความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างปี 2547-2550 ซึ่งชี้ให้เห็นชัดเจนว่าปัญหา

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นปัจจุบันมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงโดยตรงมาจากเหตุการณ์ในอดีตโดย
ภาครัฐเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของปัญหาที่เป็นอยู่ การยอมรับความเป็นจริงของอดีต จึงเป็น
ปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนด้วยวิธีป้องกัน
ไม่ให้เกิดการแก้ไขสถานการณ์ในปัจจุบันกลายเป็นอดีตเดียวกันนี้ในอนาคต